

1986 - 2

~ 't ONDERSCHOER ~

Stichting Heemkunde Denekamp

't onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal voor de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeurn', welke aaneensloten tegen de uitbreembare middenstijl in stiepel. De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een ander versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het 'braatspit' steken, dat een 'huur' of 'hurenwiefke' een brutale hoerenknecht nagooide.

Als 'n stiepel verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'.

In het stiepelgat sloot 'de lappe' uit het Gamsveen het 'blauwe dampke' dat de 'zwarte dood' veroorzaakte.

In Ootmarsum trekt men bij het 'vloggete' um 'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond 'Sien' of 'Tollo' kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De hoer zelf lenslotte kon veilig uitkijken 'oaver 'n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijksd gerief, zo als 'n riessessen', 'n riet', 'n strikkaak', 'n ploogstraamp' en de 'peerderellus'.

Menig hoerenzoen zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wiel', wat dan vaak weer leidde tot een 'brulste' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het hoofdplaats voor menselijke contacten. Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

Heemkunde Henckamp —

Tekening van onderschoer en tekst — J. A. Veldhuis

't ONDERSCHOER

contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

8^e jaargang 1986 nr. 2

in dit nummer

Dit contactorgaan verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

Losse nummers kosten f.5.--, exclusief eventuele verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels.

Oplage: 600 stuks.

Kopy voor dit blad kan ingeleverd worden bij de redaktie. Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redaktie van dit blad.

Redaktie

H.J.Asma, Willem Wegewartstr.
1, 7591 TZ Denekamp; tel.
(05413) 2434.

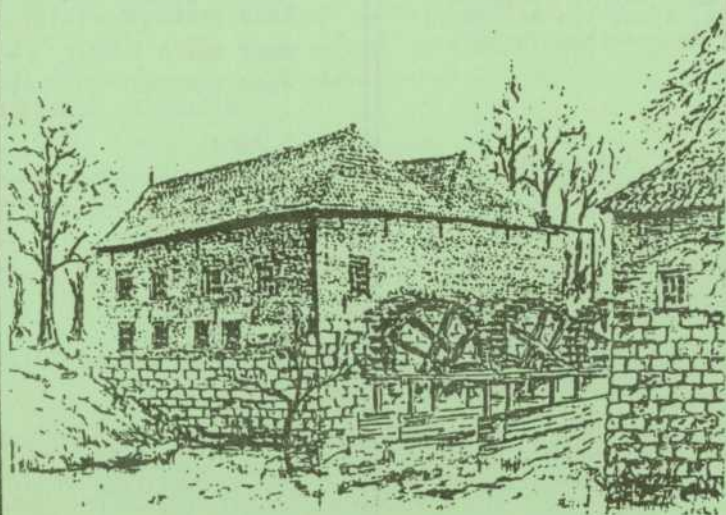
J.A.den Ouden, Clematisstraat
26, 7591 XH Denekamp; tel.
(05413) 2800.

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepen-
goor 16, 7591 BW Denekamp,
(typewerk).

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW
Denekamp; tel.(05413)2261;
(vormgeving/eindredakteur).

pag.

- 1 n woord van te veurtn.
- 5 niejs van 't Heemhoes.
- 17 uit de krant van nu.
- 19 voor u, door u.
- 21 wijkverpleegster op het
platteland (VIII).
E.Bos-Hermelink.
- 25 uit het markeboek van
Groot en Klein Agelo.
J.A.den Ouden.
- 31 de meikever.
H.Asma.
- 33 herinneringen van een
Haagse jongen aan Dene-
kamp 1944, 1945 (III).
Hans oet n Haag.
- 35 Theo Kok, een politiemann
in Lattrop en Denekamp.
H.Asma.
- 41 geschiedenis en legende
van het Sint Janskruid.
W.A.J.Nijhuis.
- 45 een brief van Benno El-
kus.
B.Elkus.
- 51 Nederlandse dienstplich-
tighen naar Indië.
H.Asma.
- 55 reis naar Londen in 1851.
H.J.B.Roessingh Udink.

watermolens Singraven

Jo Niks

Onder het tot rust stemmend zacht tot soms hevig geruis van door frisse voorjaarswind bestreelde eigenlijk nog maar pas tot ontluiking gekomen bladeren van berk, es, vlier en lijsterbes, waarbij ik Joost van den Vondel's woorden "Hoe ruist de koelte in 't eikenhout. En vers gesproten lof" in het achterhoofd meedraag, begeef ik mij op deze zonnige zondagmorgen aan dit "woord van te veurtn", me tegelijkertijd heel wel beseffend, dat het toch zeker al zomers aandoende weer nu niet direkt het best uitgekozen ogenblik is om dit voornemen gestalte te geven.

"De Mei, het schoonste van het jaar;
Daar alles in verfraait
De lucht is zoet, de zon schijnt klaar,
't Gewenste windje waait".

Zo laat ons de dichter Dirck Raphaelszoon Camphuysen weten in zijn "Meise morgenstond", die mij daarmee aanspoort me dit keer voor mijn "woord van te veurtn" naar buiten te begeven, waar ik in de vorm van een soort van toegift ongevraagd ondersteuning krijg van een ongeregeld maar daarom toch niet minder aardig klinkend koor van een diversiteit aan vogelgeluiden,

waarbij het heldere geroep van de koekoek haast tot boventoon uitgroeit.

Schepselen ook van de natuur, die vogels. Een natuur die soms zo direct uitnodigend is, dat je je er wel moet inleven. Geen wonder dan ook dat juist de natuur zo vaak de inspiratiebron is van kunstenaars en dichters, vroeger en nu.

Jeremias de Decker laat ons in zijn "Lentelied" weten:

"Hoe zoude ik bij deez' lentezon,
Mijn gretig oge spelen leiden
Door blauwen hemel, groene weiden,
Door berg en dal, door beek en bron".

Heemkunde, toch, waardoor juist ook deze mensen zich door de eeuwen heen hebben laten leiden. Dat veel mensen bezig kunnen zijn met heemkunde blijkt ook bij onze Stichting, waar enige tijd terug de vijf-honderdste donateur kon worden ingeschreven, en waarvan het aantal inmiddels al de 550 nadert. Mensen zoeken een stuk betrokkenheid, men wil graag weten hoe zijn woonomgeving is ontstaan, men wil er graag mee bekend zijn, waarom de dingen zijn, zoals ze zijn. Dit geldt zowel voor de oorspronkelijke bevolking van een plaats, als voor de mensen die er van elders zijn komen wonen. Vanuit verschillende invalshoeken worden door de Stichting Heemkunde Denekamp ook in 't Onderschoer zaken belicht of nader onder de aandacht gebracht van belangstellenden.

Zo kan men in elke aflevering van 't Onderschoer naast de vele verhalen lezen waarmee we bezig zijn en waarmee we ons in de toekomst nog eens denken bezig te kunnen houden. Want heemkunde is natuurlijk niet alleen maar achterom kijken, zoals wel eens wordt verondersteld. Ik zou zelfs willen zeggen: integendeel, heemkunde houdt juist in vooruit zien, hoe kunnen we onze plaats, onze streek ook in de toekomst leefbaar houden, waarbij we ons wel telkens baseren op de dingen die er zijn, gegroeid in het verleden en gestoeld vaak op eeuwenoude tradities. Of zoals de Denekamper eens van zichzelf getuigde: "Wie sint van nen olden steudign stam".

Maar heemkunde is niet iets dat aan gemeente- en landsgrenzen is gebonden. Het beoefenen van heemkunde kan in elke plaats, ja zou eigenlijk in elke plaats moeten. Want ondanks dat we daarmee in Twente op de goede weg zijn moet toch vastgesteld worden dat er nog een ontstellend gebrek is aan de kennis van de eigen streek, het eigen heem. Elke plaats, elk gebied heeft iets eigens. Dat kunnen traditionele gebruiken zijn, welke nu nog in soms haast oorspronkelijk lijkende vormen worden beleefd. Een ander belangrijk middel om aan elkaar iets te willen overbrengen is het gesproken woord, de taal, het dialect, dat bij ons in Twente nog best op vele fronten wordt gebruikt, maar waarvan door heemkundigen ook terecht wordt geconstateerd, dat het voortbestaan ervan in de toekomst niet al te rooskleurig is. Hoewel de situatie niet te vergelijken is met die in het ons aangrenzende Duitse gebied, waar toch van oudsher dezelfde moedertaal gehanteerd werd, maar waar men met het dialect, het plat, niet veel verder komt dan het platteland, waar het dan over het algemeen alleen nog maar gebruikt wordt door de oudere generatie.

Het behoeft dan ook geen nadere uitleg dat deze ontwikkelingen onze zusterorganisaties aan gene zijde van de landsgrens een serieuze zorg is, welke zelfs gedeeld wordt door de overheid aldaar. Laten we er voor waken dat het bij ons niet zover hoeft te komen. Wij van onze kant zullen er regelmatig op wijzen, dat juist het dialect zo belangrijk is voor het behoud van het streekeigene, waarvan we zoveel gemeen hebben met onze oosterburen.

J.J.van Deinse, een groot Twente-kenner, heeft daarover eens het volgende gedicht.

"Oons Twente en t Meunsterlaand
Dee sind van eenn stam
t Was al te hoap t Saksenlaand
Lang veur de greans hier kwam
Dat heurt man an die oale sproak
Oons mooie oale plat
Dat vrooger alman sprekk'n kon
Op t laand en in de stad".

Ja,dat vroeger alman sprekk'n kon -op 't
laand en in de stad..... Gelukkig hebben we de tijd
zo'n beetje gehad dat mensen zich er voor geneerden
als ze uit Twente kwamen of dat men door mensen uit
bijvoorbeeld het westen van ons land werd beschouwd
als een achterlijk volkje. Laten we oprecht trots zijn
op ons Denekamp en op ons Twente, waarvan de redactie
van het boek "Het landschap van Twente" (jubiläum-
boek 75 jaar Natura Docet) in haar verantwoording
schrijft: "Twente, een streek waar de liefde voor de
natuur bij zo vele mensen gestalte kreeg en dat eens
de rust en kracht uitademde van het vreedzaam naast
elkaar bestaan van mens en natuur. Dat was geweldig,
dat is geweldig, dat is leven, een boodschap om door
te geven, nu en ook in de toekomst".

Met de vakantieperiode in het vooruitzicht wil ik
dit "woord van te veurtn" graag besluiten met enkele
mooie dichtregels uit "Zonsondergang" van Hendrik
Tollens Czn.

"Daar gaat het schitterend wonder
De gouden zon weer onder;
Zij heeft haar dagtaak afgedaan;
Nu mag zij rusten gaan."

Goodgoan en töt tookn moal.

H.Boink.

Denekamp, 25 mei 1986.

Juli droog en augustus warm
Vult de boer schuur en farm.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van zusterverenigingen, van boek aankondigingen en exposities.

PROFICIAT

Ons bestuurslid C.C.M. Hamers willen we van harte gelukwensen met zijn benoeming tot wethouder van de gemeente Denekamp.

H.B.

DE MEESTER EN ZIJN MUSEUM

Onder deze titel was er in het koetshuis van het museum Huize Keizer te Denekamp van 16 t/m 25 mei 1986 een expositie, welke was ingericht door onze werkgroepen geschiedenis en exposities. De tentoonstelling had als thema "De meester en zijn museum". Dit naar aanleiding van het 75-jarig bestaan van het natuurhistorisch museum Natura Docet, waarvan meester

Bernink de oprichter was.

De expositie bevatte veel fotomateriaal en krante-artikelen en boeken geschreven door Bernink. Het geheel gaf een beeld van het levenswerk van de "meester" vanaf de oprichting van zijn museum, begonnen in een kleine behuizing aan de Brinkstraat te Denekamp, vroeger ook wel aangeduid als "Museumstraat". Verder was er een film uit 1937 te zien van verschillende excursies, o.a. naar de Brecklenkamp, geleid door meester Bernink.

Donderdagavond 15 mei was de officiële opening van deze expositie. Dit gebeurde door mevrouw H. Bernink, dochter van meester Bernink, welke in een korte toespraak het levenswerk van haar vader memoreerde.

Uit de reacties van de bezoekers bleek dat men de expositie, waarvoor veel belangstelling was, erg waardeerde.

J.A.d.O.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

De werkgroep Flora en Fauna heeft ook deze winter weer heel wat werk verricht, dat varieert van het knotten van wilgen tot het afplaggen van verwaarloosde heide. Jos Bruns geeft hiervan verslag.

wilgen knotten

Op zaterdag 8 maart 1986 hebben we een tiental wilgen geknot bij Eshuis aan de Sombeekweg 13 te Denekamp. Ondanks het mooie weer was de animo niet bijzonder groot, maar ondanks dat hebben we toch het beoogde resultaat bereikt. Aan het eind van dit jaar of begin volgend jaar zullen we zeker doorgaan om de rest van de wilgen ook te knotten.

De opzet van deze knotactie is ook anderen te motiveren en aan te moedigen om ook te gaan knotten, omdat geknotte bomen zo karakteristiek zijn voor onze streek en zorgen voor een grote variatie in ons landschap.

Oude knotbomen bieden bovendien vaak uitstekende nestgelegenheden voor onder andere vier uilesoorten, die hier nog voorkomen, namelijk het steenuiltje, de bosuil, ransuil en een enkele keer zelfs de kerkuil.

kerkuil

Voor de kerkuil is echter de snel veranderende biotoop bijna noodlottig geworden. Mede door de strenge winter van 1963 broeden er nog maar enkele paartjes in Twente.

Om deze prachtige vogel voor uitroeiing te beschermen heeft het Wereld Natuurfonds subsidies aan instellingen in het vooruitzicht gesteld, die het voor de kerkuil opnemen en die broedkasten op-

hangen in oude schuren en kerktorens, zodat deze vogels weer een kans krijgen om hun populatie te herstellen. Ook onze stichting is een subsidie toegezegd.

De afgelopen winter hebben we zestien kerkuilekasten gemaakt en opgehangen, zodat het totaal aan kasten tot zesentwintig is gestegen.

Vorig jaar werden acht jongen geringd door de heer W.A.J. Nijhuis, die na zijn pensionering nu veel tijd aan zijn hobby "de natuur" kan besteden. Hij kent vele boeren erg goed en legt daardoor gemakkelijk contacten, wat ons werk zeer vergemakkelijkt. De boeren zijn over het algemeen zeer goede natuurvrienden. Bij ons werk is hun medewerking onmisbaar. Het is voor de uilen dan ook zeer van belang dat er stroken langs de wallen en weiden overblijven waar ze muizen kunnen vangen. Zonder muizen kunnen uilen nu eenmaal niet leven. Evenals een boer niet zonder zijn vee kan.

Wij hopen dat de uilekasten spoedig bevolkt raken. We houden u op de hoogte.

heide

Het derde project, waarmee we ons hebben beziggehouden, is het afplaggen van een stukje verwaarloosde heide aan de Grensweg te Denekamp, nabij het kanaal Almelo-Nordhorn. Het is een lust om te zien hoe mooi en massaal de jonge heideplantjes spontaan tevoorschijn komen op de plaats waar ik vorig jaar een tiental vierkante meters had ontdaan van de vijf centimeter dikke humuslaag, die zich in de afgelopen vijftientwintig jaar in dit gebiedje gevormd had.

Als er niets aan de heide gedaan wordt, ontstaat er

spoedig een weelderige opslag van vliegdien, berk en eik. Vroeger zorgden de schapen ervoor dat deze opslag verdween, maar nu die er niet meer komen dreigen vele heidegebiedjes door dat houtopslag ten onder te gaan. Jaren geleden was hier genoeg heide, maar nu dreigen ook de laatste nog overgebleven heideveldjes te verdwijnen met daarmee ook de vogels, planten en insecten, die zich in de loop van de tijd in het milieu zijn thuis gaan voelen, zoals de wulp, grutto, klapekster en de klauwier. Ook met dit project hopen we volgend jaar door te kunnen gaan.

J.B.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Verschillende leden van de werkgroep Geschiedenis zijn de afgelopen periode druk geweest met het inrichten van de expositie, die ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Natura Docet is gehouden in het koetshuis van het museum Huize Keizer. Elders in deze rubriek leest u daarover meer.

Het nu bijna afgelopen seizoen overziende, moet toch de conclusie worden getrokken dat we best wat meer mensen in onze werkgroep kunnen gebruiken, die actief willen meehelpen om bijvoorbeeld exposities voor te bereiden en ze helpen in te richten. Duidelijk behoefte is er voorts aan hulp om gegevens van vroeger boven water te halen voor een nog te vervaardigen jaartallenboekje over Denekamp.

Maar ook om gesprekken te voeren met oudere Denekampers over vroegere gebruiken en gewoontes en over bekende dorpsgenoten van toen. Nog vele andere plannen en projecten liggen op uitvoering te wachten.

Mensen die iets op papier kunnen zetten zouden goed in onze werkgroep passen. En iemand, die kan tekenen, is ook zeer welkom.

Als u met ingang van het nieuwe seizoen wilt meedoen in de werkgroep geschiedenis dan kunt u zich het best nu aanmelden. U kunt ook eerst even komen kijken en praten in 't Heemhoes bijvoorbeeld op een woensdagavond, dan is er altijd wel iemand die u wat kan vertellen over deze werkgroep en haar plannen die ze-zo mogelijk met uw hulp- graag wil uitvoeren.

H.A.

DONATEURSBESTAND

Bij het verschijnen van het vorige Onderschoer bedroeg het aantal donateurs 496, dus nog net geen 500. Het lag in de verwachting dat binnen afzienbare tijd de 500ste donateur ingeschreven kon worden.

Op de jaarvergadering van de ABTB Denekamp, op 20 maart j.l., werd door deze vereniging welwillend toegestaan, dat de Stichting Heemkunde Denekamp aandacht mocht vragen voor activiteiten. Dit bleef niet zonder resultaat. Na afloop van die bijeenkomst meldden zich meteen zes nieuwe donateurs aan. Als 500ste werd ingeschreven de heer G.J. Hassink, Penninksbrugweg 21 in Noord Deurningen. Tijdens onze voorjaarsbijeenkomst op 22 april j.l. in hotel Knippers werd Hassink begroet door de voorzitter als de 500ste en werd hem een ingelijste pentekening van 't Heemhoes aangeboden.

De stroom aanmeldingen houdt gelukkig nog niet op. We zitten nu al op 540!

Onlangs meldde zich een nieuwe donateur, welke daarvoor nogal een typische reden had. Bij bezoek aan zijn kapper namelijk, waar 't Onderschoer door ons gratis ter inzage wordt gelegd voor de klanten, was de wachttijd voor hem steeds te kort om 't Onderschoer helemaal uit te lezen! Een reden dus om donateur te worden van onze stichting. De betreffende persoon reageerde overigens toch beter als een klant van dezelfde kapper, welke het kennelijk waard vond 't Onderschoer een plaats te geven in zijn binnenzak. De opmerkelijke kapper wilde het boekje toch liever op de leestafel houden.

J.A.d.O.

NIEUWE DONATEURS

In de afgelopen periode zijn de volgende donateurs aangemeld.
Fam.Heerink-Rolink,Lansinkstraat 57,Haaksbergen;J.B.M. Bekhuis, Lange Voor 4, Denekamp; J.A.Engelbertink,Eekmanweg 15, Denekamp;G.J. Hassink, Penninksbrugweg 21, Denekamp; L.H.J.Beene,Lattropperstraat 69, Denekamp;J.B. Grashof, Rodenmorsweg 7, Denekamp;A.G.Roeleveld,Punt-
huizerweg 22, Beuningen; H.A.Beene, Hopmanstraat 13, Denekamp;H.Santvoort, Lattrop-
perstraat 26,Denekamp; A.Berkhuis,Oldenzaalsestraat 5,Denekamp;G.H.Bos, Frans Hlasstraat 62 3 hoog Amsterdam;J.A.M.Schutte,Prins Bernhardstraat 24 Denekamp;Mevr. Loman, Beuningestr59, Beuningen;Mevr.Nijhuis-Wiefferink,Merelstr.22a,De Lutte; M.ten Breul,meester Lazonder-
straat 5, Denekamp;J.G.Lip-
pers, Simon de Vliegerstraat

22, Enschede;M.K.Koeslag-Kolbrink, Jozef Israëlstraat 14,Amersfoort;J.N.J.Peters, Krabbendijk 17,Denekamp; L'Abbé J.Heerink, Curé St. Michel Aisne, Frankrijk; H.G.H.Schopbarteld, dokter Hondelinkstraat 41,Denekamp; J.A.Koehorst, De Sperwer 4, Denekamp;M.Loman, Fonteinstr. 30, Ootmarsum;J.J.G.Stegeman-Morsink, Brookhaasweg 8, Denekamp;G.J.ter Duis, Schiltmanweg 8,Denekamp;J.A.Schiphorst,Prins Hendrikstraat 4, Denekamp;
B.J.A.Aveskamp, meester Berninkstraat 18,Denekamp;A. Benneker, Wilgenkamp 21, Losser;E.H.Berning,W.Wege-
wartstraat 4,Denekamp; J.C.Rolink-Oude Elferink, Wilhelminastraat 26,Denekamp; K.van Deth.Oranjestraat 16, Denekamp;M.G.Hassink-Tijhuis, Penninkbrugweg 21,Denekamp; Mevr.G.D.Johannink,Lazonder-
straat 17, Denekamp;A.G. Mulders,Dorpermeienweg 6, Denekamp;Fam.IJsseldijk, Grotestraat 10,Denekamp; Twente Akademie,Postbus 118, Borne;J.W.Neuhaus,Petelaars-
weg 175, 's Hertogenbosch; J.B.Haamberg, Esweg 14,Lat-
trop; J.H.Schiphorst, Spit-
tendijk 6,Denekamp;J.Kol-
brink, Dr.Poelsstraat 63, Oldenzaal;TH.L.Krabbe, Schumanlaan 26,Enschede.

Het totaal is hiermee geko-
men op 536.

J.A.d.O.

SAMENSTELLING DONATEURSBESTAND

Hoewel het merendeel van onze donateurs in de gemeente Denekamp woont of in de omgeving ervan, zijn er ook veel donateurs van elders. Je zou kunnen zeggen dat ze in alle windstreken van het land wonen en zelfs daarbuiten, tot in Frankrijk toe.

Een totaal overzicht geeft het volgende beeld te zien.

Denekamp en Noord Deurningen 319; Lattrop en Breklenkamp 26; Tilligte 18; Groot en Klein Agelo 2; Nutter en Oud Ootmarsum 4; Beuningen 19; Oldenzaal 16; Ootmarsum 5; Rossum 4; De Lutte 4; Enschede 11; diverse plaatsen in Nederland 102; West Duitsland 5 en tenslotte in Frankrijk 1.

J.A.d.O.

ARCHIEF

Regelmatig wordt het archief van de Stichting Heemkunde Denekamp uitgebreid met nieuwe aanwinsten, zoals onlangs nog toen het Rijksarchief in Zwolle ons kopieën beschikbaar stelde van acht doop/trouw/begraafboeken (DTB-boeken) van Denekamp. Dit zijn: N.H.Trouw 1674-1795; N.H.Doop 1675-1789; N.H.Overlijden 1703-1725; R.K.Doop 1730-1770; R.K.Doop 1771-1812; R.K.Trouw 1731-1811; N.H.Trouw 1795-1804; N.H.Overlijden 1806-1811.

Geleidelijk aan ontstaat er een behoorlijk archief, waarvan onder meer degene die met genealogisch onderzoek bezig is veel nut kan hebben. Want naast DTB-boeken zijn er in 't Heemhoes volkstellingsregisters, markeboeken, vele fami-

liearchieven en kopieën van registers van de burgerlijke stand.

't Heemhoes groeit hierdoor uit naar een heus informatie-centrum voor heemkunde, zoals we het ook willen zien.

Het is dan ook raadzaam dat, als men bezig is of gaat met familienaamonderzoek, ook ons archief wordt geraadpleegd voordat een reis naar het Rijksarchief in Zwolle wordt ondernomen.

Tenslotte nog een aantekening, geschreven door dominee Weerman als inleiding van het N.H. overlijdensboek dat begint in 1702.

"voorberigt an den Leeser.

Johannes Henricus Weerman, Pastor tot Denekamp, wenscht den geenen, die in dit Doodenboek leesen sal, zaligheid en heyl van onsen Saligmaker en Rotssteen des Heyls, wiens werk volkomen is, namelijk, onze Heere, Jesu Christ.

Beminde Leeser,

Alhoewel het in veele of hynd in al onse Gereformeerde kerken van Twenthe niet meer word gepractiseert, dat de Dooden worden angeteekent, gelijk ook in alle de kerken van Twenthe de Lijkpreedicationen zijn afgeschaft, uyt-genomen alleen deese kerke van Denekamp en Losser; soo hebb' ik evenwel niet ondienstig, maar goedgevonden bij het oude gebruik van anteeckeninge der Dooden te blijven en alle de Dooden van mijnen tijd te boek te brengen, dewijl ook veeltijds attestatiën angaande de Dooden geescht worden en te meer, dewijl men soo doende, geduyrig kan sien, hoe de gemeente in 't getal heeft van tijd tot tijd an en afgenoomen. Op gelijke wijze ben ik ook gebleven bij het gebruik van

lijkpreedicatiën(:die ik daartoe, versogt sijnde, doe over gereformeerde en paapsche) derwijle die merkelyk sijn tot beweginge en stigtinge van den Levendigen".

J.A.d.O.

TENTOONSTELLING IN 'T HEEMHOES

Dat in 't Heemhoes veel informatie is te krijgen over heemkunde zal de meeste lezers wel duidelijk zijn. Hoevelen hebben al niet de weg gevonden naar de verschillende archieven, foto's en natuurlijk de boeken in de uitgebreide bibliotheek. En wat het ook goed doet zijn de bidprentjes. Duizenden zijn er van, allemaal netjes gesorteerd en gerubriceerd in overzichtelijke mappen.

Tijdens de komende zomerperiodes zal er in de Dingeldeinkamer, die dan toch niet gebruikt wordt voor vergaderingen en dergelijke, een tentoonstelling zijn over het Denekamp van vroeger, met vooral ook veel foto's en bidprentjes.

't Heemhoes, Kerkplein 4 te Denekamp. Geopend:ma/vrij 8.30-12.00 uur en van 14.00-17.00 uur. Telefoon (05413) 4656. Toegang gratis.

H.B.

NIEUWE AANWINSTEN

Door de bibliotheek zijn de volgende nieuwe aanwinsten geregistreerd.

Anderhalve eeuw gereformeerden in stad en land (Overijssel). nr.603.

Kanaal Almelo naar Pruisische grens nabij Albergen (Stichting Heemkunde Albergen). nr.714.

Drenthe in oorlogstijd (les-brief).nr.715.

Twente te Pronk. nr.716.

Van nul tot nu (2dl.).nr.717.

Dat en Spoor blijft.nr.100

Bentheimer Jahrbuch 1986.nr. 903/86.

Uit de oude "Boerschop"nr.050

Op den weg na Wansbäk e.a. nr.083.

Volkscultuur 1-2-1985.nr.088.

Honden. nr.101

Poëzie. nr.103

De Plechelmusbasiliek te Oldenzaal. nr.104.

D.A.t.B.

CURSUS AMATEURHISTORICI

We willen erop wijzen dat het Beraad voor de Regionale Geschiedbeoefening in Overijssel in het seizoen 1986-1987 voor de derde maal een cursus voor amateurhistorici organiseert. Het doel van deze cursus is belangstellenden in de plaatselijke en regionale geschiedenis wegwijs te maken in het verrichten van onderzoek in bibliotheken, archieven en in musea.

In het Rijksmuseum Twente te Enschede worden tien lessen van oktober tot maart op zaterdag gegeven.

De kosten liggen rond de f.150,-, waarbij een uitgebreide handleiding is inbegrepen.

Geïnteresseerden voor deze cursus kunnen zich opgeven bij het secretariaat van het Beraad voor de Regionale Ge-

schiedbeoefening, Postbus 1347, 8001 BH Zwolle. Nadere inlichtingen over de cursus zijn te krijgen bij de heer P.W.J.den Otter, Rijksarchief in Overijssel. telefoon (038) 540722.

H.B.

NOABERBIJEENKOMSTEN

Twee maal per jaar komen vertegenwoordigers van heemkundegroepen uit de regio Noord Oost Twente bij elkaar. Het gaat hier om de Stichting Heemkunde Albergen, Stichting Heemkunde Ootmarsum, Stichting Heemkunde Denekamp, Stichting Heemkunde Kring Vasse-Mander-Hezingen, Stichting Heemkunde Parochie Reutum-Haarle en de Vereniging Heemkunde gemeente Weerselo.

Doel van deze contactbijeenkomsten is om bijvoorbeeld ervaringen uit te wisselen en gemeenschappelijke belangen te bespreken.

De laatst gehouden noaberbijeenkomst was op 24 maart j.l. en vond plaats op het Stift te Weerselo, terwijl we voor de volgende bijeenkomst op 22 september 1986 te gast zijn bij de Stichting Heemkunde Albergen.

J.A.d.O.

ONZE VOORJAARSBIEENKOMST

Dinsdag 22 april 1986 hield de Stichting Heemkunde Denekamp haar voorjaarsbijeenkomst in Hotel Knippers te Denekamp.

Op deze avond vertoonde de heer Altemüller uit Borghorst in Westfalen de film "Unbekanntes Münsterland". Enkele jaren geleden, om nauwkeurig te zijn, in november 1983 was Altemüller ook al bij ons. We konden toen genieten van de film "t Oale Münsterland". In de nu vertoonde film werden we langs talrijke burchten, kloosters en kerken gevoerd, door veen- en heidelandschappen. Verder kregen we verschillende oude gebruiken en ambachten te zien, de "kiepnkerl" en de "pötter", die o.m. met zijn aardewerk langs de boerderijen trok. Ook het vervaardigen van palmpasen trok de aandacht op de film, waarop voorts te zien was een paasvuur, schuttersfeesten en het dansen om de meiboom.

De talrijk opgekomen donateurs hebben duidelijk van deze bijzondere film genoten.

H.A.

BOEK HET LANDSCHAP VAN TWENTE

Door de Vereniging van Vrienden van Meester Bernink's Museum Natura Docet is, in samenwerking met onze stichting bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Natura Docet dit jaar, een boek uitgegeven dat als titel heeft meegerekend "Het Landschap van Twente". Het boek geeft een schets van de ontwikkelingsgeschiedenis van dat landschap en omvat bijdragen van A.B.Wittgen over de ontwikkeling van het Twentse landschap, de flora en fauna en geologische aspecten; H.A.Booijink en R.J.M.van der Walle over de grootste archeologische noodopgraving in Nederland, gedaan in 1972 op de Borghert te Denekamp, waarbij belangrijke vondsten aan het daglicht zijn gekomen van een Germaanse nederzetting. Totslot een terugblik door mevrouw H.Bernink over haar

museumperiode opgetekend door G.Goorhuis.

Het 176 pagina's tellende boek van het formaat 15 x 23 cm is voorzien van een kleurenomslag en is verluchtigd met negentig illustraties. Een uitgebreide literatuurlijst is opgenomen.

Voor f.20,- is het boek verkrijgbaar bij Natura Docet en bij de plaatselijke en regionale boekhandels en in 't Heemhoes. Ook is het boek schriftelijk te bestellen. waartoe een kaartje is bijgevoegd. Wel moet dan rekening gehouden worden met verzendkosten.

H.B.

VERPONDINGSREGISTER TWENTE 1601

In januari van dit jaar is het boek Het Verpondingsregister van Twente uitgegeven door de Oudheidkamer Twente.

Het is een transcriptie van het verpondingskohier van Twente uit 1601 door een werkgroep van twintig personen o.l.v. A.J.Mensema van de Vereniging Oudheidkamer Twente. De verponding was een door de Staten van Overijssel pondsgewijze geheven belasting over de onroerende goederen van Overijssel van het deel dat de provincie moest bijdragen aan de Republiek der Verenigde Nederlanden ten tijde van de Tachtigjarige oorlog. Het kohier, dat ten behoeve van de heffing van deze belasting werd aangelegd, geeft een uitvoerig beeld van het aantal en de omvang van alle (belastingplichtige) huizen en boerderijen in Overijssel en dus ook in Twente aan het begin van de 17e eeuw. Het is een niet te missen bron van informatie over die tijd. Voor wat betreft de boerenerven van de marken wordt tevens aangegeven hoe zij in

het Schattingsregister (belasting) van 1475 worden vermeld. Eveneens is de

situatie weergegeven van 1981. Hoewel deze uitgave allereerst van belang is voor sociaal-economische gegevens (pachtverhoudingen, omvang van landerijen enz.), is het zeker ook een belangrijke bron voor genealogisch onderzoek vanwege de talrijke familie- en boerderijnamen. Het toegevoegde uitgebreide register is daartoe een zeer nuttig hulpmiddel.

Kortom dit werk, waaraan door velen jarenlang is gewerkt, is een onuitputtelijke bron van veelsoortige gegevens, waar eigenlijk niemand omheen kan, die onderzoek doet naar de geschiedenis van Twente.

Het boek omvat 725 pagina's van het formaat 17 x 25cm, kost f.45,- en is verkrijgbaar bij verschillende boekhandels in Twente.

H.B.

NIJWE STRAATNAAM

De gemeente Denekamp heeft ons gevraagd om advies voor een nieuwe straatnaam in het woonwijkje Bögelscamp tegenover het sportcentrum Dorperesch. We hebben voorgesteld daaraan de naam "Van Raet" te verbinden. De Van Raets zijn namelijk gedurende een eeuw eigenaar/bewoners geweest van de destijds nabijgelegen haven van Bögelscamp, namelijk van 1729 tot 1817. Onder Bögelscamp hoorden de erven Broekhuis, Scholtenerve en Alerdink, alle in Denekamp alsmede de erven Mensink, Schalman en Oelerink in Beuningen.

Juist omdat vrijwel aangrenzend aan een straat genoemd is naar "Bögelscamp" is door de werkgroep geschiedenis gezocht naar een naam die daar-

mee in relatie staat. Op basis van dit uitgangspunt is gekomen tot de naam "Van Raet".

Het geslacht Van Raet was afkomstig uit de streek van de Nederrijn, waar zij in het dorp Raet bij Keulen een kasteel bezat en zal rond de 15e eeuw naar Zaltbommel verhuisd zijn.

De genealogie van deze familie gaat terug tot circa 1300. De Van Raets beroemden zich erop in 1416 en 1696 in de stand van baronnen van het Heilige Roomse Rijk te zijn verheven.

De eerste Van Raet, die eigenaar werd van Bögelscamp, was Alexander Willem baron van Raet (1679-1753), als gevolg van diens huwelijk in 1710 met Gerhardina Margaretha van Staverden. Deze laatste was een nicht van Lucas Alphert Voet en als zodanig erfgename van Bögelscamp. Voor 1710 was Bögelscamp namelijk in bezit van de familie Voet. A.W. van Raet was van 1704-1710 Frans luitenant.

In 1748 droeg A.W. van Raet zijn bezittingen over aan zijn (tweede) zoon Johan Caspar Joseph baron van Raet (1715-1795). Deze is majoor geweest in het Münsterse en later kamerheer. Johan C.J. van Raet schonk in 1770 aan de toen plm. 1200 zielen tellende katholieke kerkgemeenschap van Denekamp een perceel grond, genaamd "op de Saegkoele". Dit stuk grond behoorde bij het hem toebehorende Scholten-erf en lag tussen diens smederij en het Scholten-bakhuis. Hierop is toen een zgn. kerkshuur gebouwd. Voordien al had hij, om daarmee gelegenheid te geven tot het volgen van kerkdiensten voor de katholieken in Denekamp, op de Bögelscamp een huiskapelaan aangesteld, ondanks dat dit door de destijdsse drost van Twente, Sigismund van Heyden te Ootmarsum, verboden was.

Daarna werden eigenaars van Bögelscamp zijn zonen Clemens Augustus Antonius Maria Nepomucenus (1751-1804), kolonel en Bataafs gezant in Kassel, en Frederik Willem Ferdinand Arnold Maria (1760-1830), landrichter te Ootmarsum, later verwalterdorst van Twente en van 1805 -1830 archivaris en raad van Burgsteinfurt.

De laatste Van Raet, welke eigenaar was van Bögelscamp, was Alexander August Willem Arnold van Raet (1778-1833). Hij was een zoon van Clemens A.A.M.N. van Raet en is officier geweest van de koning van Westfalen, later Nederlands majoor.

Naar onze mening kan uit het voorgaande opgemaakt worden dat de familie Van Raet voor de Denekampse gemeenschap van belang is geweest.

Juist deze relatie van de Van Raets met het dorp Denekamp rechtvaardigt naar ons oordeel het besluit van de gemeenteraad om ons advies over te nemen.

J.A.d.O./H.B.

DIALECT

Een belangrijk element van de streekcultuur is het dialect, dat de moedertaal van een streek is en daardoor in sterke mate het eigene ervan bepaalt.

Rondom ons merken we dat dialectgebruik bij kinderen nogal sterk afneemt. "Ik heb thuis nooit dialect geleerd, maar mijn ouders praten het wel", is nogal eens de reactie, als aan leerlingen in het voortgezet onderwijs wordt gevraagd of men dialect spreekt. Hoewel iedereen daarover uiteraard een eigen mening op na zal houden, is het toch jammer dat ouders/opvoeders menen dat hun kinderen alleen Ne-

derlands -wat men daar dan ook onder verstaat- dienen te spreken, omdat men anders bang is, dat schoolprestaties nadelig worden beïnvloed. Volgens H.Engelbertink, zelf leerkracht en tevens secretaris van de Kreenk vuur de Twentse Sproak, hoeft dat helemaal niet zo te zijn, omdat dit aan het taalvermogen van het kind ligt. Engelbertink: "Ten tweede vergeten ouders, dat ze daardoor weinig kansen bieden aan het dialectgebruik onder de jeugd. Als ouders hun kinderen geen dialect meer leren, wie moet dat dan wel doen? De school?"

Laten we trots zijn op ons Twents dialect. Dat de Kreenk vuur de Twentse Sproak dat ook is zal onze lezers niet onbekend zijn. Het zal dan ook geen verwondering hoeven te wekken, dat deze vereniging al vele jaren cursussen Twents verzorgt. Cursussen waar onder deskundige leiding over taal en achtergronden veel leerzaams en verschillende wetenwaardigheden te berde worden gebracht. De doelstelling is het leren verstaan lezen, schrijven en spreken van Twents, waarbij ook wordt ingegaan op de geschiedenis van Twente in het algemeen en waar andere streekeigen aspecten aan de orde komen als de marke, de boerderij, het midwinterhoornblazen en klootschieten, om maar een paar voorbeelden te noemen. Overigens is zo'n cursus niet alleen bedoeld voor hen die geen Twents kunnen spreken, zij is juist ook van belang voor diegenen die weliswaar Twents gebruiken, maar zich er wat meer in willen verdiepen.

De cursus bestaat uit één jaar voor beginners en een tweede jaar voor gevorderden. Elk jaar telt twaalf lessen.

ook in Denekamp

Het is de bedoeling dat er bij voldoende belangstelling dit najaar ook in Denekamp een dergelijke cursus Twents begint. Plaats: 't Heemhoes, Kerkplein 4 te Denekamp, om de andere week op dinsdag van 19.00 - 21.30 uur, met een kwartier pauze.

De kosten bedragen rond de f.85,- per jaar, waarvoor tevens een boekje Twentse spelling en het lesboek Twents wordt ontvangen.

voorlichting

Om geïnteresseerden in deze cursus eerst wat meer informatie te geven is er op dinsdag 19 augustus 1986 in samenwerking met onze werkgroep dialect een voorlichtingsavond in het koetshuis van het Museum Huize Keizer, Kerkplein 2 te Denekamp. Deze bijeenkomst begint om 20.00 uur en duurt tot 22.00 uur. Tot 1 oktober 1986 bestaat de mogelijkheid om zich hiervoor in te schrijven.

aanmelding

Nadere inlichtingen en aanmelding bij de heer H.Engelbertink, Oldenzaalsestraat 6, 7596 KA Rossum; tel (05411) 503.

H.B.

SCHENKINGEN

Van de heer Swennenhuis uit Oldenzaal ontvingen we bidprentjes.

Mevr. H. Asma-Telman bidprentjes, devotieprentjes en boeken.

De heer Punt, Pr. Hendrikstraat 3a, 1 pak koffiesurrogaat.

De heer F.Postel, 6 foto's.

De heer A.Bekhuis, Oldenzaalse-
straat 5, 3 stukken oorlogs-
zeep, 1 pakje Persil.

Mevr.Ensink, Emausstr. 3, Hen-
gelo, oude bidprentjes uit De-
nekamp.

H.Mensink, Pr.Hendrikstr., boekje
Ouderdomswet 1919, boekje,
De Invaliditeitswet 1919.

Euregio Gronau, 1 grote Euregio-
kaart.

Mevr.H.Bernink, boek De Plechel-
musbasiliek Oldenzaal.

Mevr.Dingeldein-Vincke, vele
kranten (Grafschafternachrich-
ten).

De heer Chr.Rinket voor con-
tactblad bejaardenhuis.

De dames Mulders, vele foto's,
waaronder een achttal inge-
lijste, enkele albums en krante-
knipsels

D.A.-t.B.

BEZOEK HEIMATVEREIN METELEN AAN DENEKAMP

Donderdag 29 mei j.l. was de
Heimatverein Metelen te gast
bij de Stichting Heemkunde De-
nekamp. Een groep van zeven-
tien personen uit het West-
faalse Metelen nam deel aan
een tweedaagse "radtour" naar
Denekamp. 's Middags om half
twee werd in Metelen gestart,
omdat er 's morgens eerst nog
werd deelgenomen aan de sacra-
mentsprocessie. In overwegend
katholieke streken van Duits-
land wordt Sacramentsdag
(Fronleichnamfest) namelijk
als zondag gevierd.

Door onze stichting was van-
af de Mühlenberg in Gilde-
haus, waar molenbouwer Win-
tels uit Denekamp bezig is de
aldaar staande windmolen te

restaureren, een route uitge-
stippeld, welke over de grens
liep en vervolgens voor een
groot gedeelte langs de Vrij-
dijk.

Bij de Mühlenberg werden de
Metelenaren opgewacht door
enkele van onze mensen, die
er voor zouden zorgen dat
de juiste weg "befahren"
werd.

Bij "Haarjan" aangekomen
wachtte de gasten een onver-
wachte doch naar later bleek
niet minder welkome verras-
sing. Hier riep namelijk een
tweetal daar postende bestuurs-
leden van de Stichting Heem-
kunde de wielrijders een halt
toe, waarbij hen een "slokje
onder de kurk" werd aanbo-
den. Hiervan werd dankbaar
gebruik gemaakt, ook al om-
dat de weersomstandigheden
niet bijzonder aangenaam wa-
ren (onderweg regen en hagel)
en men best een hartverwar-
mertje kon gebruiken.
Aldus gesterkt werd het laat-
ste gedeelte van de tocht
voortgezet en het logiesadres
in Denekamp opgezocht.

's Avonds om half acht werden
de gasten uit Metelen door be-
stuursleden van onze stichting
in het koetshuis van het mu-
seum Huize Keizer verwelkomd.
Vice-voorzitter C.C.M.Hamers,
die een welkomstwoord sprak,
memoreerde het nu reeds vijf
jaar bestaande contact tussen
beide heemkundegroepen, waar-
bij hij mocht vaststellen dat
er in die periode een werke-
lijke hechte vriendschappe-
lijke band is gegroeid.
"Een echte partnerschaft be-
hoeft geen boterbriefje", al-
dus Hamers daarmee aangevend
dat men op papier alles wel
mooi kan uitspreken, maar dat
het daarbij niet moet blijven.
Het moet leven. "Juist ook in
de Euregio is samenwerking
aan beide kanten van de grens
nodig". Namens de Stichting
Heemkunde bood hij de gasten
een ingelijste pentekening
van 't heemhoes aan.

Voorzitter Paul Mensing bracht namens de Heimatverein Metelen zijn dank uit voor de goede ontvangst in Denekamp en roemde ook de vriendschapsband tussen beide verenigingen. Hij bood namens de Heimatverein cassettebanden aan van twee "Talk up Platt"-bijeenkomsten, welke in Metelen in 1984 en 1985 zijn gehouden en waaraan beide keren ook door ons is meegewerkt. Daarna werd een dia-klankbeeld "Denekamp het jaar door" vertoond, waarvoor de gasten veel waardering hadden.

Het verdere gedeelte van de avond werd doorgebracht met kegelen. Hoewel het geen echte interland betrof, bleek men over en weer veel animo te hebben om de score zo hoog mogelijk op te voeren.

Enigszins moe van alle activiteiten van deze dag, maar gezien de reacties zeer tevreden gingen de gasten tegen het middernachtelijk uur terug naar hun overnachtingsadres, vanwaar ze de volgende dag de terugreis weer zouden aanvaarden.

J.A.d.O.

GEZONDHEIDSZORG IN DENEKAMP

Vorig jaar tijdens de expositie naar aanleiding van veertig jaar bevrijding is o.m. bij ons bestuur de gedachte ontstaan om over de gezondheidszorg in de oorlogsjaren 1940-1945 wat te schrijven. Een van de destijdsde vervangers van de Denekampse huisarts dokter Dierick (Sr), die toen weggevoerd was uit Denekamp, was dokter Zadelhoff. Deze thans in Nijverdal wonende arts bracht dit idee ter sprake bij dokter F. Dierick, die hiervoor zeer geïnteresseerd raakte, niet in de laatste plaats omdat in

het bewaarde familiearchief van de Diericks daarover nogal wat materiaal aanwezig is uit die oorlogsjaren.

Zadelhoff heeft zijn "praktijk" uit die periode inmiddels op papier staan, terwijl F.Dierick al ontelbare voorvallen en andere bijzonderheden heeft opgetekend aan de hand van correspondentie en aantekeningen uit die tijd. Hierdoor is vooral indruk te krijgen van het reilen en zeilen van de (georganiseerde) gezondheidszorg in die oorlogsperiode.

Het bestuur van onze stichting leek het alleszins de moeite waard om daaraan een boek te wijden. Tegelijkertijd werd wel beseft dat het nog veel (verder) speurwerk zou kosten om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de gezondheidszorg vroeger, waarbij dit dan niet beperkt zou moeten blijven tot de periode van de Tweede Wereldoorlog.

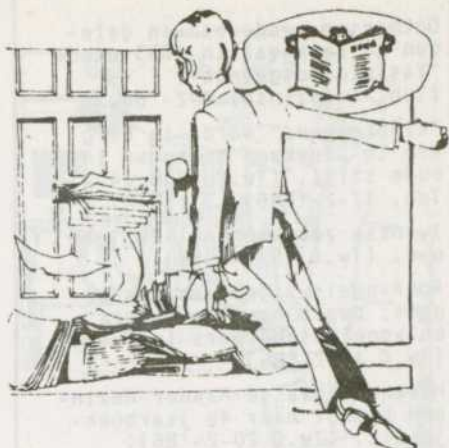
Om evenwel toch al wat te doen met het reeds verrichte speurwerk is besloten om hieraan in 't Onderschoer een reeks artikelen te wijden, waarvan de eerste aflevering in het volgende nummer is te verwachten.

H.B.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Gezinsblad: Gezinsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Onmin onder Twentse midwinter-
hoornblazers bestaat al sinds
1953. (Tub.6-1-'86).

Boerenschrijvers leggen leven
in stad en ommelanden vast
(oude erven rond Enschede).
(Tw.C. 7-1-'86).

Contrôle op kappen van bomen
is geen luxe in gemeente De-
nekamp. (Tub. 8-1-'86).

Over meester Vloedbeeld. Een
"platschrijver" die o.a. de
vier evangeliën in het Twents
heeft vertaald. (Tub.11-1-'86).

Sont, de federatie van streek-
taalorganisaties in 't Neder-
saksische gebied, roept maart
uit tot dialectmaand.
(Tub. 11-1 en Tw.C. 24-1-'86).

Huttenklaas had bijna twee
joodse broers vermoord.
(Vizier 15-1-'86).

"Vespertied", een rubriek in
de Tw.C., ging deze zaterdag
over de Oageler boeren.
(Tw.C.18-1-'86).

In kasteel en tuugkisten wer-
den harnas en de beste kleren
bewaard. (Tub. 18-1-'86).

Eeuwenoude bomen in Breklen-
kamp gaan tegen de vlakte.
(Tw.C. en Tub. 22-1-'86).

Uitbreiding toeristische
fietspaden in Denekamp.
(Tub. 22-1-'86).

Dinkel treedt vrijmoedig bui-
ten oevers.
(Tub. 20-1 en Tw.C.24-1-'86).

Heemkunde Albergen vertaalt
zeldzaam Duits boekje over
de roggeteelt in Twente.
(Tub. 27-1-'86).

Verpondingsregister na zeven
jaar gereed. (Tub.28-1 en 31-1
Tw.C. 31-1-'86).

P.B.C.-Oost maakt montage van
oude rolprenten, "Bruin goud"
boeiende video-film over het
veen. (Tub.30-1-'86).

Twee artikelen over het boek
"Stad en land van Twente" en
de schrijver ervan L.A.
Stroink. (Tub. 29-1 en 4-2-
'86).

Oecumenische kerkdienst in de
streektaal op zondag 2 februa-
ri 1986 in de kerk van Tillig-
te. (D.W.29-1-1986).

Ootmarsum kende eeuwen geleden al carnaval in 1653 einde "Vasseloamdsgaanck".
(Tub. + Gezinsbl.4-2-'86).

"Klöpkeshoes" wordt in Berghum te Denekamp herbouwd in oude stijl. (Tw.C.+Tub. 4-2, Tub. 17-2-1986).

Twentse zoutwinning 100 jaar oud. (Tw.C.18-2-1986).

Roofvogels zijn geen postzegels; begin overleg jagers en vogelbeschermers in Twente. (Tw.C.15-2-'86).

Heemkunde Vasse-Mander-Hezingen brengt haar 4e jaarboekje uit. (Tw.C.20-2-'86).

Bergvennen zijn stukjes door stuifzand afgedamde rivier. (Tub. 1-3-'86).

Gebrek kennis eigen streek bij toekomstige onderwijzers. Aldus P.A.-docent Pronk bij presentatie dia-serie over Twente. (Tub.4-3-'86).

Driekwart eeuw Natura Docet; expositie, opening landschapzaal en uitgave boek. (Tub. 4-3-'86).

Plaquette voor meester Bernink. (Tub. 13-3 en Tw.C.17-4-'86).

Twentse klederdracht 150 jaar geleden even kleurrijk als die van Staphorst. (Tub.18-3).

Twente akademie, databank voor streekkennis, vraagt gemeenten om subsidie. (Tw.C.20-3-1986).

Boomplantdag in Breklenkamp (bomen werden geplant op markegrond rond de school daar). (Tub. 26-3-'86).

Stof genoeg voor een film over Tilligte. (Tw.C.27-3+ Tub. 29-3-'86).

Werkgroep in Agelo beschermt vogels en klein wild. (Tub.25-3/29-3-'86).

Een artikel over het museum Historische Landbouwtechniek in Wageningen. (Tub.22-3-'86).

Historische Sociëteit Enschede/Lonneker heeft 370 boerderijen geregistreerd. (Tw.C.3-4-'86).

Boomkickers kwaken steeds minder. (Tub.7-4-1986).

Overijsselse jagers gaan weidevogels beschermen. (Tub.10-4-'86).

Heemkunde Albergen geeft boekje uit over de historie van het kanaal Almelo-Nordhorn. (Tw.C.11-4, Tub.17-4-'86).

De Hunenborg: een vluchtburcht of een bisschoppelijk kasteel? (Tub.19-4-'86).

De Dree Marken (historische vereniging De Lutte) viert 10-jarig bestaan. (Tw.C.23-4, Tub.26-4-'86).

Bakkers zien brood in draaiend houden van molens. (Tw.C.18-4-'86).

Huis te Breklenkamp weer tussen de bomen. (Tub.22-4)

Heemkunde Denekamp boven de 500 donateurs. (Tub. 23-4, Tw.C. 24-4-'86).

Wandelen over groene grenzen van Euregio; officiële opening van wandelpad van 240 km lang in het Euregio-gebied. (Tw.C.25-4-'86).

Oldenzaal telde vroeger heel wat fraaie pompen (enkele ervan werden in 1911 door de gemeente Denekamp aangekocht en hier geplaatst). (Tub.26-4-'86).

Herbouw Klöpkeshoes in Berghum met klei en koemest door vrijwilligers uit Berghum. (Tub.6-5-'86).

Jubilerend Natura Docet werpt zich op als centrum van veldstudie. (Tw.C.10-5-'86).

H.A.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

Van de heer D. den Hartog ontvingen we keurig letterlijk uitgetypt het door H.J.B. Roessingh Udink (5 februari 1832 - 19 augustus 1878) opgemaakte verslag van een reis die deze in 1851 maakte naar Londen. Den Hartog in het begeleidend schrijven: "De stijl van H.J.B. Roessingh Udink is niet bepaald zorgvuldig te noemen en hij is wat al te zuinig met leestekens hetgeen het lezen enigszins bemoeilijkt. Engels schijnt hij nooit te hebben geleerd maar wel Frans; een normale zaak in die jaren. Hoofddoel van de reis was de eerste wereldtentoonstelling, die in 1851 in Londen werd gehouden. Over zijn reisgenoten is hij wel erg summier. Hij noemt alleen de namen: Ds. Dibbetz, Palthe en Eekhout, misschien is er nog wel achter te komen wie dat waren. De Nederlandse kerk in Londen, zoals hij die beschrijft, bestaat niet meer. Die is in het begin van de oorlog door Duitse bommen

totaal verwoest. Er is een modern gebouw voor in de plaats gekomen. De eerste Engelse stad die hij aanschouwde kan niet Winchester geweest zijn, want dat ligt in de graafschap Hampshire; het moet Southend on Sea geweest zijn. Hij woonde destijds blijkbaar (hij was 19) niet bij zijn ouders op Singraven. Op achtjarige leeftijd was hij naar een kostschool in Zwolle gestuurd. Misschien is hij daar later nog wat blijven hangen. Zijn vader, eerst als lid van de Provinciale Staten en later als Gedeputeerde kwam minstens elke week in Zwolle. Van 1858 tot zijn dood tengevolge van een ongeval in 1878 was hij landheer van Singraven. In tegenstelling tot zijn vader was hij uitermate gemakzuchtig en om die reden vervulde hij generlei functies. Toch heeft hij wel zijn stempel op Singraven gedrukt; de 800 meter lange oprijlaan -merkwaardigerwijze niet loodrecht op het Huis- heeft

hij in 1868 laten aanleggen. De gracht voor het Huis liet hij dempen maar daarbij sneuvelde jammer genoeg de daarover gebouwde fraaie toegangspoort."

Het reisverslag zal in een aantal afleveringen in 't Onderschoer gepubliceerd worden, precies op de wijze zoals H.J.B.Roessingh Udink het heeft opgetekend.

De heer W.A.J.Nijhuis schrijft ons: "Ik had vroeger een buurman. Zijn naam was Herman. Hij was een bijzonder aardige intelligente man. Hij was kaalhoofdig en had zelfs ook een baard, zodat hij zich nimmer behoefde te scheren. Op zekere dag kwam hem een roodharig buurmeisje tegemoet. Het meisje zei: "Herman wat heb je toch een mooie kale kop". Waarop Herman antwoordde: "Ja, dat weet ik". "Ik ben namelijk in 1883 geboren. Toen was er niets anders dan rood haar. Ik heb toen gezegd: "Geef mij dan maar een kale kop".

We hebben nog enkele mooie Twentse woorden: scheiergat, repschuut, loopschuut, veanstern en vezzeln. Zeggen ze u wat, klinken ze u bekend in de oren? Kent u er ook nog wat? Dan stuur ze ons toe.

Wist u dat het grote schilderij in de St.Nicolaaskerk te Denekamp (2½ meter hoog), voorstellende St.Nicolaas, van de Enschedese kunstschilder Bruna was? Lambertus Johannes Bruna werd geboren op 20 december 1822 te Enschede, waar hij op 2 juni

1906 ook kwam te overlijden. Bruna was een tijdgenoot van landelijk bekende kunstschilders als B.C.Koekoek.

Gehoord de uitdrukkingen: "Pochn en bloazn en boek-scheetn" en "op schenzittn". Wie weet hiervan wat meer te vertellen?

Wie weet er wat te vertellen over "deenn op n boer"? Na de Tweede Wereldoorlog verdween dit dienen bij boeren als gevolg van vergaande veranderingen in de landbouw.

Om bij te blijven.....

H.B.

WIJKVERPLEEGSTER OP HET PLATTELAND (VIII)

Het was een koude winternacht. Nergens was het beter dan bij de kachel. Onze kat, die wij al een poosje hadden, zat voor de buitendeur te miauwen. Ik liet haar toen maar binnen. De kat kon zich met haar scherpe nagels goed op de poten houden, maar toen ik even buiten liep ging ik dadelijk voor de vlakte, zo glad was het. Ik was wel blij dat mij daar geen mens zag liggen, want het was geen gezicht. Ik had nog geluk, dat ik niet op de ijzeren balk terecht was gekomen, die daar lag, want dan had ik zeker iets gebroken. Goed en wel was ik weer binnen en had ik de deur achter mij dicht gedaan of daar ging de bel. Dat was zeker voor mij. Een man uit het achterveld, die ik kende, keek angstig naar mij en riep: "O, zuster, vader is vanavond erg benauwd geworden en wij durven er de nacht niet zo mee ingaan. Zuster, vader is tachtig jaar en ik vind het wel nodig dat u komt, anders was ik met dit weer niet gekomen". Ik vroeg of het niet beter was dat ik gelijk de dokter belde. De man: "Zuster, dat heb ik al gedaan. De dokter komt direkt en brengt meteen de pastoor mee en wil u gelijk ook meenemen". "Dat is goed", zei ik, terwijl ik mijn jas klaarlegde. De man ging weer lopend terug waarover hij bijna een uur zou doen. Het was ondertussen wel erg glad geworden. De pastoor was slecht ter been. Hij was bovendien erg bang in een auto, dat zou nog wat geven.

Daar hoorde ik de auto heel langzaam rijdend aankomen. Toen de dokter direkt wilde draaien voor mijn huis, zaten ze meteen al zo vast als een muur. Ik kwam buiten bij de wagen, waar de dokter riep: "Zuster, wij zitten vast, wat moeten we toch?" "O, dat is geen probleem, ik pak wel even een oude cocosmat", zei ik en legde die voor het achterwiel van de auto. Weldra stond deze weer midden op de straat. Maar nu kwam het drama. De pastoor durfde niet meer achter in de wagen te blijven zitten. Toen hebben we hem er met ons beiden heel langzaam uitgetrokken. Ik moest nog gauw even mijn tas en jas pakken. Moeizaam schuivend ging de auto over de grote straat. Wij slin-

gerden van de ene kant naar de andere kant. En zo was er al gauw een kwartier om. Ik dacht maar aan die benauwde man, maar je kon niks doen. Voor ons kregen wij een smalle straat en nu durfde de dokter ook niet verder. "Het is mij te gevaarlijk pastoor", zei hij. "Dokter ik durf niet alleen te lopen op de gladde weg, ik ben veel te bang". We moeten er toch naar toe, het is een ernstig geval, pastoor, dan maar gearmd met ons drieën". En weer hebben we de angstige man uit de auto moeten trekken. Toen verder, de pastoor in het midden, de dokter rechts en ik links. Het was een mooie winterfoto geweest, maar we hadden er werk genoeg mee dat we samen op de been bleven. We gleden van de ene kant naar de andere en werden dan weer afgeremd door een molshoop. Dokter knipoogde, als ik weer zo'n schuiver maakte, maar we konden niets zeggen tegen elkaar.

Eindelijk kregen we de boerderij in zicht. Het was ook een goed idee van de zoon, die had wel tien, wel dertig meter weg rood zand gestrooid. Nu ging het vlug. Bij het raam van de oude zieke man hoorde ik al die snelle ademhaling. Na de kennismaking gaf de dokter hem dadelijk een injectie voor de benauwdheid. Het werd met de minuut beter. Zo werd hij door de pastoor van de sacramenten der zieken voorzien. Hij had zijn verstand nog goed en antwoorde nog duidelijk. Dan begeleidde je zo'n zieke man op zijn sterfbed. Hij zei nog tegen mij: "Zuster, as het mien tied is, wi'k wa geern dood". Ik had wel in de gaten dat hij niet lang meer zou leven, want hij had al van die stokkende ademhaling en dat is meestal tegen de dood. Wij kregen allen koffie, waaraan we ondertussen wel toe waren. Daarna nog even kijken naar mijn patiënt.

Vervolgens zei de zoon: "Nu had ik jullie wel willen wegbrengen, maar ik heb mijn paard niet scherp en ik wist ook niet dat het zo glad zou blijven". "Dat geeft nu niet, want wij zijn u op deze wijze gekomen en komen, hoop ik, ook zo weer thuis", zei ik. Ook deze terugweg gingen we gearmd, maar je werd er wel doodmoe van, want de pastoor was groot en hij moest toch weer mee. Na een half uur waren we weer bij de auto. Maar daar had je het: de pastoor wilde verder lopen en wilde niet weer die angst meemaken achter in de auto. Ik zou hem naar het dorp brengen. De dokter had het begrepen en wilde mij daar niet alleen gearmd met de pastoor naar het dorp

laten gaan en ging mee. Je kon nooit weten, wie ons misschien tegen zou komen, want het begon al iets licht te worden.

Nog even een glad eind over de grote straat en de pastoor werd het eerste afgeleverd en bedankte ons voor de zware last. De dokter wilde mij nog wegbrengen, maar dat hoefde niet. "Nee, dokter, ik loop wel door het gras en ben er zo. Op u zit misschien wel weer iemand te wachten". En hier scheidden onze nachtelijke moeilijke tocht.

"Zuster, gaat u morgen, als u kunt, nog even terug naar de patiënt?" vroeg de dokter, waarop ik zei: "dat ik er mij wel liet brengen." De volgende dag ging ik weer naar mijn patiënt. Het was net of hij op mij gewacht had, hij lag te snakken naar adem. Na tien minuten is hij kalm ingeslapen en had hij de eeuwige rust. Die nacht was niet voor niets geweest. Ik heb hem kunnen begeleiden bij zijn sterven; daar had hij recht op.

Verpleegster zijn is een mooi beroep, waar je veel plezier en ook veel verdriet kunt meemaken, van de wieg tot het graf. Zo is er voor ieder mens wat weggelegd. Tot een volgende keer.

E.Bos-Hermelink.

(wordt vervolgd).

Wie zich te belangrijk vindt voor het kleine werk,
Is meestal te klein voor het belangrijke werk.

Den 11. Novemb. 1665 een Hoftspracck
gehouden in groten Ageloe op t' cruce
Mennemuid

Coram Effmarckrichter den Heer
Georg Maximiliaen Baron van Heyden
He Des huijes ootmarckten
Hofsejones de EE
Henrick Druan Des
Richter de en Rentmeester des
Hofsejones de EE
Hofsejones de EE

Robert Coning Verwalder
Rentmeester des Capittel's
tot Odenraet.

resolueert mo. Dat Gerrit in de Aest syn uiddriff
en Aoninghe in dato den 24. Octob. 1665
door Marckrichter en GoetHeeren hem
geconferceert en toegestaan onbespyet
sal pousseren en op Tadaene Conclien
als in den conserf brieff uitgedruelt
gebruiken.

20 Dat de Taccke tusschen die van
de Stadt Ootmarck en Ageloe aen,
staende Eingodag sal gegaen en in
ogenselyn genomen worden. Syn daer
Voe Gecommitteert den He. Effmarck
richters Verwalder Richter Alering
wegens den He. van Brandlicht Et
Henrick Druan wegens t' Stijff verseloe
en Robert Coning wegens t' Capittel tot
Odenraet.

In dit artikel wil ik u iets vertellen uit het markeboek van Groot- en Klein Agelo.

Eerst geef ik een verslag weer van een holting, welke is gehouden op het erve Meinerink. Vervolgens een aantekening over schade, aangericht door de omvloed van Singraven en tenslotte een verslag van een markegrenssteeninspectie, door de markenrichter en goedsheeren van Groot- en Klein Agelo enerzijds en de burgemeester van Ootmarsum anderzijds.

Om e.e.a. wat beter leesbaar te maken zijn hier en daar enkele woordverklaringen tussengevoegd. (....)

holting

"Den 11 November 1686 een Holtspraeck gehouden in groten Ageloe op 't erve Meinerinck.

Coram Erffmarckenrigter den Heer Georg Maximiliaen Baron van Heyden, Heer des huises Ootmarsum
Assessores de E.E.Hendrick Swam, der rechten Dr. en Rentmeester des Adelycken Stiffts Werseloe
Robert Coning, Verwalter Rentmeester des Capittels tot Oldenzael

Geresolveert (is besloten)

1. Dat Gerrit in de Reest syn uitdrifft en wooninge in dato den 24 October 1663 door Marckenrigter en Goetheeren hem geconsenteert (ingewilligd) en toegestaan onbespyrt (onbelemmerd) sal jomsseren (gebruiken) en op sodaene conditien als in den consentbriefff uitgedrukt, gebruicken.
2. Dat de Laecke (grenssteen) tusschen die van de stadt Ootmarsum en Ageloe aenstaende Dingsdag sall gegaen en in ogenschyn genomen werden. Synde daertoe gecommitteerd den Heer Erffmarckenrigter, Verwalter Richter Ratering wegens den Heer van Brandtlecht, Dr. Henrick Swam wegens 't Stifft Werseloe en Robert Coning wegens 't Capittel tot Oldenzael.
3. Dat een volle buur (volgewaard erf) voordaen (voortaan)

niet meer als een gante (mann.gans) en drie gansen sall holden, en de kleine buuren (half gewaard erf) twee gansen, by verbeurte (inbeslagneming) van de ovriges gansen en poen (boete) van een schilling op yder gans so vaecke bevonden worden over 't voorgeschreven getall te zijn.

4. Sullen geen plaggen gemayet worden op vijff voet nae-by eycken stammen by poen van een olden Schilt op ydere stam.
5. Ongewaarde Kotters en Bricksitters (degene welke geen stemrecht in de marke bezaten) sullen voor Pingsteren geen plaggen meyen by poen van 2 goltgulden.
6. Dat geen kaff noch stroe, (kaf noch stro) vele minder plaggen uit de marcke sullen op borgerlandt gevaeren worden, bij poen van twee goltgulden op yder voer. (Bedoeld wordt hoogstwaarschijnlijk: land van burgers in de stad Ootmarsum. J.A.d.O.).
7. Dat het verschil (geschil) tusschen die van Lutken Ageloe en Laeman wegens 't halve erve Segering gelegen in Lutken Ageloe met advys en communicatie van syn Gestrenghe den Heer Drost van Twente door den Heer Erffmarckenrigter met den eersten sall werden affgedaen.
8. Dat niemandt eenige eycken stammen sall howen bij poen van tyn goltgulden boven waerden van den stam. Insgelycks geen weeckholt howen by poen van twee goltgulden.
9. Een iedweder (eenieder) sall sijn eigen vee, als peerde, koenen, kalver, schaepe en swijnen op sijn eigen landt mogen weiden en hoeden, en niet op een andermans landt, bij poen van een schilling op yder stuck voor de eerste mael, en tweede mael dubbelt.
10. Sullen voordaen geen plaggen gesteken, maer gemejet werden, bij verbeurte van een tonne biers, die ter contrair daerop bevonden wordt. Edoch den Heer Erffmarckenrigter in sijn schaepedriefft ongepraesidueert.
11. Het verschil in Groten Ageloe wegens agalitet (kwaliteit) van schattingen sall met advys en communicatie van sijn Gestrenghe den Heer Drost van Twente door den Heer

Erffmarckenrigter met den eersten affgedean werden.

12. Tot vergoedinge van de schade by Tuining (Toenman) en Westen Agel aen haer coonen (koeien) en peerden, de eerste door de coge (pest) en de tweede door de rasene honden (hondsdoelheid) geleden, sal op haeren naesten een hoeck grondes uitgesien werden, sijnde daertoe gecommiteerden Heer Marckenrigter, Hoffmejer en Rentmeester des Stichts Werseloe."

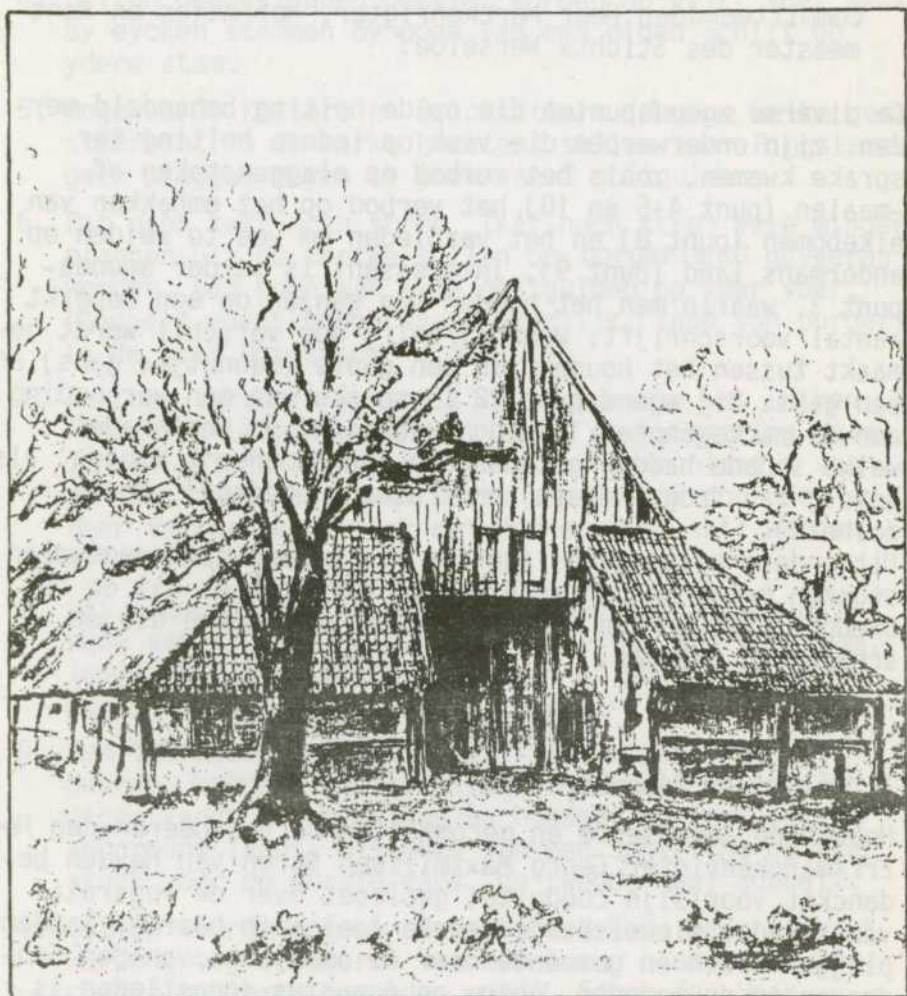
De diverse agendapunten die op de holting behandeld werden, zijn onderwerpen die vaak op iedere holting ter sprake kwamen, zoals het verbod op plaggensteken of -maaïen (punt 4+5 en 10), het verbod op het omhakken van eikebomen (punt 8) en het verbieden om vee te weiden op andermans land (punt 9). Interessant is verder agenda-punt 3, waarin men het houden van ganzen op een beperkt aantal voorschrijft, waarbij zelfs nog verschil wordt gemaakt tussen het houden van een gante (mannetjes gans) en een gans. Bij agendapunt 12 is sprake van een vergoeding aan de markegenoten Tuining (=Toenink) en Westenagel, welke schade hadden geleden aan hun "koeien" (koeien) als gevolg van "poge" (pest) en "rasende honden" (hondsdoelheid).

Uit andere holtingverslagen is mij bekend dat aangewezen stukken grond in de marke werden verkocht en dat de opbrengst hiervan dan ten goede kwam aan degene die de schade had geleden.

omvloed Singraven

"Actum den 16 November 1686.

Hebben de aanwezende en gecommiteerde Goetheeren den Heer Erffmarckenrigter Georg Maximiliaen Baron van Heyden bedancket voor zijn conduite, gepleget over de reparatie van schade, diewelcke de marcke Ageloe in haer hoylanden, plaggenmorsch en gemeente door de ommevloed van den Singraven in de maenden Junius en Augustus jongstleden is toegevoegt. Belovende en verspreeckende de Welg ten Heer Erffmarckenrigter voor sooveel het interest van de voorgeschrevene marcke Ageloe aangaat, te guaranderen en schadeloos te holden. Oirconde onse handteikeninge.
(w.g.) Balthazar op den Berge 1686.
(w.g.) Robbertus Coninck van weegen het Cappittel van

boerderij de Wieger in
Groot Agelo.

Jo Niks 1976.

Oldenzael

H. Swann als Rentmr. van het Adelycke Stift Werseloe."

De schade geleden door deze omvloed komt vaker ter sprake en was meestal een "heet hangijzer. Zo was het in augustus 1831 zelfs tot een proces voor het Hofgericht in Ootmarzum gekomen. Een goed voorbeeld hiervan is de getuigenverklaring van Gerd ten Westenagel bij dit proces: "als de mulder van Singraven bij hoog water de molenschutter niet had willen optrekken, deden de goedsheeren en boeren dit zelf volgens markerecht en wierpen zij de weggenomen schutten op de oever!"

markegrenssteen-inspectie

"In conformite van de resolutie op jongstleden Holtspraek articul 2 genomen hebben de gecommiteerdens de laecke en limytscheidinge tusschen de stadt Ootmarzum en marcke Ageloe gevisiteert en nae genomen oogenschijn bevonden.

Op den Steenberg de rechte laecksteen te zijn, laeckende door den Luttken Kotten, recht aen op den stads toorn. Edoch aengemercket dat seecker steen gelegen in den voorschrevene Luttken Kotten aen de Ageler sijde voor een laecksteen niet can aengenomen werden, als hebbende bij 't opgraeven en visitatie van deselve, jae consessie van de borgers van Ootmarzum selffs geen het minste teicken off minste bewijs van eenig laecksteen sijde. Voorts aen sijden van de stadt Ootmarzum gesustineert en gesegt haer laecksteen te liggen in de Vlasbecke, waarheen de voorschrevene gecommiteerdens nevens de borgemeister en gemeente van Ootmarzum sick hebben vervoezet, maar geen teicken van laecke aldaer bevindende, sick getransporteert nae den Mertenbosch, alwaer een steen sonder contradicti (tegenstrijdigheid) wedersijts voor een laecksteen is geavoneert.

Hebbende van daer gelaeket op seecker steen, gelegen in de Heer Baron van Heyden sijn nieuwen toeschlag omtrent hondert trede van de onderste koornmeule over den nieuwen weg, welcke steen van de borgemeester en gemeente van Ootmarzum voor een indisputabel laecksteen is geaccepteert.

Waervan edoch sonder gevolg van de voorgeschrevene borgemeester en gemeente der stadt Ootmarzum, nae ouder ge-woonte van de Ageler gecommiteerdens over den Wildenhoff

nae Palten Camp is gegaen, laeckende van daer op het Predickboomtjen, gestaen hebbende bij den Deckenkamp en Kockeling Fonder, alwaer de Stege begint.

En van daer op den steen gelegen in Heer Roberts Camp werdende deselve tegenswoordig gebruickt bij Broeckhuis. Welcke steen sonder tegenspreecken, so well van de borge-meester en gemeente van Ootmarzum, als de buurmannen van Ageloe, voor een laecksteen en limytsteen is geaccepteert en erkent.

Laekende eenpaerig van daer op den laecksteen bij Brug-ging op den Mersch.

Daer dit passeerde sijn wij ondergeschreven Gecommitteer-dens aen en over geweest. Actum den 16 Nov. 1686.

(w.g.=) (voor zover leesbaar)

G.M.van der Heyden,
Balth. op den Berge,
Robbertus Coninck,
Henr.Swam,
G.Raterinck."

Uit het verslag is op te maken, dat men het lang niet altijd eens was over de juiste ligging van de laakstenen. Opvallend zijn de objecten, waarnaar men zich richtte, bij het bepalen van de grensscheidingen zoals "den Stadstoorn" "de onderste Koornmeule" en "het Predick-boomtjen". Enkele veldnamen hierin genoemd zijn ook nu nog onder deze benamingen bekend, zoals de Wildenhof (of Wildbaan) en Meertensbos.

J.A.den Ouden.

Het verleden ligt verder terug
Dan de mondelinge overlevering kan verhalen.

Twee jaar geleden vond ik in onze pruimenboom een meikever. Mijn gedachten gingen enige tientallen jaren terug naar de tijd dat deze kevers nog veel voorkwamen.

Volgens de encyclopedie noemt men de bladsprietige kevers *Melolontha melolontha* en de *Melolontha hippocastani*, beide meikever.

De grootte varieert van 22-30 mm en de eerste soort is iets groter dan de tweede. De eerste soort komt vooral in het binnenland voor en de tweede, dus de kleinere soort, met name in de duinstreek.

Hier in Twente hebben we diverse namen voor de meikever, onder andere ekkelfraans, bromworm, meiworm, ekelworm, ekelbrommerd, ekeltebbe en akenbraod (deze laatste naam alleen in Denekamp).

Vroeger gold de meikever als een schadelijk insect, vooral doordat de larven (engerlingen) aan de wortels van het gras en aan jonge bomen vraten en de kevers aan de bladeren van diverse loofbomen. Bovendien kwamen ze om de zoveel jaar massaal voor.

Waarschijnlijk door het gebruik van kunstmest en diverse bestrijdingsmiddelen in de moderne landbouw is de meikever een zeldzaam verschijnsel geworden.

Vroeger hadden de kinderen bepaalde perioden in het jaar waarin de verschillende spelletjes en spelen werden beoefend. De vliegertijd (waeiertied) in augustus, als de rogge van het land was gehaald, de knikkertijd, een hoepeltijd, een tijd van tolleren (drieffoln en iesklootn) enz. Zo was eind mei, begin juni de meikevertijd. De kever was in die tijd een soort speelgoed voor de jeugd.

's Morgens vroeg ging men onder kastanje- en beukebomen kijken of er meikevers lagen en vaak was dat het geval. Ook langs heggen, vooral in en onder beukenhagen, waren de kevers te vinden. Verder kon je ze uit de grond steken met een mes of een ander scherp voorwerp, op plaatsen waar kleine ronde gaatjes waren te zien, daar werd omheen gestoken en vaak kwam er dan een meikever te voorschijn.

Sigarendozen, luciferdoosjes e.d. werden gebruikt om de diertjes in te bewaren, in het deksel werden enkele gaatjes geprikt en in het doosje werden bij de kevers enkele beuken- of andere blaadjes gestopt. Zo'n doosje met wat meikevers hoorde dan in die tijd tot de inventaris van de broekzak van een schooljongen.

's Avonds kon je vaak meikevers om de brandende straatlantaarns zien vliegen en met behulp van petten, zakdoeken of andere lappen, waarvan men een soort parachute maakte, probeerde men de beestjes te vangen. Bij deze bezigheid waren sommige vaders en broers, die de kindertijd al wat jaren achter zich hadden liggen wel eens behulpzaam, zodat het in die tijd 's avonds rond de dorper-straatlantaarns, wel eens een gezellige drukte was.

Wat werd er verder met de meikevers gedaan als ze eenmaal gevangen waren. Op de eerste plaats ging het er om, om er zoveel mogelijk te verzamelen. Verder werden ze op bepaalde plaatsen in vrijheid gesteld, b.v. in schoollokalen. Maar ook gewoon buiten. Men nam er een op de hand en dan ging het er om welke kever het eerst of het laatst wegvloog, die van jezelf of die van je vriend of vriendinnetje.

Onder de meikevers had je lichte en donkere. De lichte van kleur werden bakkers of mulders genoemd en de donkere smeden. Misschien waren er nog andere benamingen in zwang?

Of hier in Twente, met name in Denekamp, nog bepaalde rijmpjes of versjes in gebruik waren bij het spelen met meikevers is me niet bekend, maar aan de overkant van de grens kent men het volgende rijmpje:

"Meikäfer flieg
Mein Vater ist im Krieg
Mein Mutter ist im Pommerland
Pommerland ist abgebrand
Meikäfer flieg."

HERINNERINGEN VAN EEN HAAGSE JONGEN AAN DENEKAMP 1944, 1945.

(III)

Met de D-trein van Den Haag naar Oldenzaal. Eerst in Oldenzaal op bezoek bij allerlei familieleden, die plotseling echt blijken te bestaan. Dan bij IJland, de expediteur, achter op de wagen naar Denekamp. Het is woensdagmiddag 8 maart. De verre onbekende neven uit Denekamp hebben vrij van school. Het wordt een middag van stoeien en ravotten op de hooizolder boven de garage van IJland. Met neven, halve neven en hun vrienden die die 'Hollanders' maar met moeite verstonden en Haagse jongens die nou bepaald niet veel van 'plat' begrepen. Maar je bent jong en hebt veel plezier.

Dan doet dat er niet veel toe.

's Avonds is er rozenkransbidden in Denekamp's kathedraal, want zo mag je hem wel noemen, de St. Nicolaaskerk. Dat was achterin, in het oude gedeelte. Voorgebeden wordt door Na van n Brink. Een oude vrouw, die dat al jaren heeft gedaan.

Een begrafenis in 1944 in Denekamp was een ervaring voor ons. Als misdienaar in Den Haag had ik al veel uitvaarten meegemaakt, met een handjevol mensen in de kerk. In Denekamp was een kerk vol met familie, verre familie, burens en oude vrienden van de overledene.

En daarna niet met koetsen naar een verafgelegen kerkhof. De kist gedragen door de "noabers" en onder het bidden van de rozenkrans, met als voorbidder nog de oude, wat krom en manklopende "köster" Benneker. Johan Köster (Benneker) voert de stoet aan.

Met tranen in de ogen namen wij afscheid van onze opa. Maar daarna. Tijd voor koffiedrinken "bie n Kul". Echte koffie en broodjes met kaas en "scheenkn". Zoveel als je op kon. Wat een paradijs is dat Denekamp.

Overigens was in die tijd "n Kul" nog min of meer een scheldwoord. Dat had iets met ruzie over het kopen of verkopen van een koe te maken of zoiets. Je mocht dus wel over "n Kul" en over "Kul Johan" spreken, maar je mocht

ze niet met "Kul" aanspreken. Dat was Olde Dubbelink. Daarna naar het gastvrije huis van Sling'n Gait en Bek-hoes Marie (familie IJland). Daar was ook familie van opa uit Lingen. En binnen het uur was het slaande ruzie tussen de Duitse familie en vooral de Haagse familie. Natuurlijk over de Duitsers en de oorlog. Ook de Duitse buurvrouw van IJland komt "het feest" opluisteren. Als dan die middag ontelbaar veel Amerikaanse bommenwerpers overvliegen en er boven onze hoofden luchtgevechten tussen Amerikaanse bommenwerpers en Duitse jachtvliegtuigen plaatsvinden is het pas goed feest. Minstens vier Duitse jagers worden onder gejuich van de Nederlanders neergeschoten.

En onze Duitse familie maar ongeschokt zijn in hun vertrouwen op de "Endsieg". Vooral dit was voor ons, die van huis uit nooit enige twijfel hadden meegekregen, dat de Duitsers ooit zouden winnen, een bizarre ervaring.

Hoe was het mogelijk dat er op de aardbodem mensen bestonden, die in maart 1944 nog in een Duitse overwinning konden geloven. De invasie stond voor de deur en de Russen waren na Stalingrad de weg naar het Westen ingeslagen. De Duitsers waren toch nergens meer. En die Duitse familie van opa twijfelde niet aan hun "Endsieg".

Een verstandig familielid voorkwam, dat er die middag een aantal nog in de bak terecht kwam.

Wat een wereld, in 1944. En opa had zijn rust in zijn geboortedorp gevonden.

En ik, ik kreeg een uitnodiging om in de zomervakantie bij Jan en Mina Bekhuis-Wolbers in Denekamp achter de kerk te komen. Daarover vertel ik een volgende keer.

Hans oet n Haag.

wordt vervolgd

De leu veurt
ant leevstn
met n auto
in de keark.

THEO KOK, EEN POLITIEMAN IN LATTROP EN DENEKAMP

Er moeten in Lattrop, maar vooral ook in Denekamp nog veel mensen zijn die hem gekend hebben, de politiemann Theo Kok.

Op 1 maart 1943 werd hij tot postcommandant in Lattrop benoemd en 29 dagen later werd hij ontslagen, gevangen genomen en overgebracht naar het concentratiekamp Vught, omdat hij had geweigerd een groep joden uit Ootmarsum op te halen en naar Westerbork te brengen.

Wie was deze Theo Kok en waar haalde hij, als een van de weinige Nederlandse politiemensen, de moed vandaan om een dergelijk bevel naast zich neer te leggen.

Theodorus Johannes Kok was in 1919 geboren in Muiden. Hij kwam uit een katholiek gezin dat acht kinderen telde. Zijn vader was schilder bij de zoutfabriek. Na acht jaar lagere school moest hij aan het werk als jongste bediende op het kantoor van een grossier in koloniale waren in Weesp. Hij werkte zich op van jongste bediende tot assistent op de afdeling grootboeken bij Van Houten in Weesp, terwijl hij in de avonden studeerde en verschillende diploma's behaalde.

In 1938 ging Theo Kok in militaire dienst en werd later bevorderd tot korporaal. Hij was gelegerd in Velsen, waar hij verliefd werd op de winkeljuffrouw van de bakker, waarmee hij zich verloofde en waarmee hij later trouwde.

Na zijn ontslag uit militaire dienst, (Nederland was toen bezet door de Duitsers) in de zomer van 1940, solliciteerde hij samen met 8000 andere oud-militairen bij de politie. De Duitsers versterkten de Nederlandse politie in het eerste oorlogsjaar zeer sterk. Van die 8000 sollicitanten werden er ongeveer 3000 aangenomen waaronder Kok. Theo werd opgeleid tot marechaussee en 2 september 1940 kon hij ingedeeld worden bij de brigade in Hengelo.

Later voegde de Duitse politiechef Rauter de rijkspolitie, de marechaussee, de rijksveldwacht en de gemeentepolitie samen tot de staatspolitie en heel geleidelijk kwam

de politie steeds meer onder invloed van de Duitsers en de NSB-ers. Op voorspraak van de districtscommandant volgde Kok de onderofficiersopleiding in Kampen en slaagde in 1942.

In de zomer van hetzelfde jaar werd Kok bevorderd tot wachtmeester der marechaussee. Op 1 maart 1943 werd hij benoemd tot postcommandant in Lattrop. Negenentwintig dagen later kreeg hij opdracht om in Ootmarsum een transport joden op te halen en naar Westerbork te brengen. Hij weigerde "op grond van principiële en nationale bezwaren". Groepscommandant Karreman uit Denekamp, die hem op last van de burgemeester deze opdracht had gegeven, trok na deze weigering de opdracht in. Hij begreep het standpunt van de wachtmeester en dacht er eigenlijk ook zo over, maar hij moest aan zijn gezin denken.

De commandant zou iemand anders sturen die geen bezwaar had. Een dag later belde Karreman met de mededeling dat Kok de volgende ochtend, in burger, op het politiebureau in Oldenzaal moest zijn voor een transport. In de veronderstelling dat hij ontvluchte minderjarigen terug moest brengen naar een inrichting, was Kok de volgende morgen om zes uur op het bureau. Daar kreeg hij te horen dat hij een groep joden, waaronder veel vrouwen en kinderen, naar Westerbork moest vervoeren, hetgeen hij opnieuw weigerde.

Nog niets vermoedend -een dergelijke weigering had zich in deze afdeling nog niet eerder voorgedaan- ging hij naar het afdelingsbureau in Oldenzaal om volgens de regels bij dienstweigering zijn ontslag aan te bieden en zijn wapens in te leveren. Daar zat een woedende afdelingscommandant, die Kok zijn pistool afpakte en hem toeschreeuwde dat hij hem nog wel zo'n mooi plaatsje als postcommandant had bezorgd en zelfs zo aardig was geweest hem expres in burger te laten komen, zodat niemand hem zou herkennen. Kok bleef bij zijn argument, dat hij niet bij de politie was gegaan om onschuldige mensen te arresteren en antwoordde dat het voor hem geen enkel verschil maakte of hij zo'n smerig karweitje in burger of in uniform moest opknappen. Commandant Elings arresteerde zijn ondergeschikte en liet hem overbrengen naar de marechaussee-kazarne te Arnhem. Daar stelde politieagent Walraven hem de volgende morgen voor de keus alle bevelen op te volgen of naar het concentratiekamp Vught.

Hij kreeg nauwelijks tijd voor een keuze, maar tot zijn verrassing werd hij niet direkt naar Vught gebracht. Eerst moest hij nog naar de gewestcommandant Schmidt Crans, die de woorden van de politiepresident herhaalde. Op de vraag van Kok wat Schmidt Crans als officier in zijn plaats zou hebben gedaan, zei de commandant dat hij respect had voor de houding van Kok, maar dat die er beter aan deed de orders op te volgen.

De volgende dag bracht de Duitse politie Kok naar Vught, waar hij eerst als gijzelaar en later als gewoon politiek gevangene, een jaar lang werd vastgehouden, voortdurend bedreigd met de dood en zonder enige vorm van proces.

In brieven aan zijn verloofde, die uit het kamp gesmokkeld werden, schreef hij dat het hem heel erg speet dat hij dit haar en haar ouders had moeten aandoen, maar hij hoopte dat zij zijn handelwijze goedkeurde en dat ze nog evenveel van hem zou houden. Verder hield hij zich in de brieven aan zijn verloofde in en schreef hij ook niets over mishandelingen of bedreigingen met de dood. In een eerdere brief, die uit de cel in Arnhem was gesmokkeld, schreef hij o.a. aan zijn verloofde dat hij Vught had gekozen, liever dan een lafaard en een eerloze te zijn en dat hij trouw zou zijn aan de voorschriften van de bisschoppen. Hier doelde Kok op de bisschoppelijke brief die in februari 1943 in alle katholieke kerken werd voorgelezen en waarin het de katholieken werd verboden om medewerking te verlenen aan het vervolgen van joden, het gedwongen tewerkstellen van Nederlandse arbeiders in Duitsland en het arresteren en ter dood brengen van gijzelaars.

Een van de medegevangenen in Vught vertelde over Theo Kok: "Het was een stille ingetogen jongen, die niet gauw met zijn gevoelens te koop liep en nooit op de voorgrond trad, een man van karakter. Hij was bleek, in-bleek dat herinner ik me heel goed. Hij was een beetje een eenling, een van de weinigen, die in zijn eentje actie had ondernomen, de meesten kwamen in groepjes".

In de loop van voorjaar en zomer 1943 kwamen meer politiemensen in Vught, omdat ze dienst geweigerd hadden. Tenslotte zaten er tussen de dertig en veertig politiemensen in Vught, meer zijn het er nooit geweest.

In maart 1944 werden in Vught de oude en jonge politie-

mannen gescheiden. De ouderen gingen naar Duitse concentratiekampen en een deel van de jongeren, waaronder Theo Kok, ging naar een krijgsgevangenkamp in Mühlberg aan de Elbe onder Berlijn; de rest van de jongere politiemannen bleef in Vught. Degenen die naar Mühlberg moesten, gingen per trein via Amersfoort, waar ze door bemiddeling van de Nederlandse politie-inspecteur Offermans een kort verlof verkregen en waarbij ze op erewoord moesten beloven terug te komen. Voor de zekerheid werd een van hen, inspecteur P. de Jong uit Amsterdam, als gijzelaar vastgehouden. Tijdens dit verlof trouwde Kok voor de wet, zodat zijn vrouw, mocht hij niet terugkomen, in ieder geval pensioen zou krijgen. Op 2 april 1944 moest de groep terug zijn in Amersfoort; twee mannen keerden echter niet terug. Theo Kok schreef daarover: "Hun houding wordt hier als zeer onkameraadschappelijk aangemerkt". Van represailles is verder niets bekend.

Vervolgens werden ze in goederenwagens naar Duitsland vervoerd. Op de verschillende perrons wekten deze wagens nogal wat opzien omdat er luidkeels het Wilhelmus en andere vaderlandse liederen op uitklonken. In Almelo zag Theo Kok totaal onverwacht zijn vader op het perron staan, te laat om nog even met hem te praten. Wat hij evenwel niet wist was dat zijn vrouw als zgn. Rode Kruis-hulpster in de trein was gestapt. In Borne zag hij haar zoekend over het perron hollen. In Hengelo stond de trein langer stil. "Hier zag ik haar voor 't eerst huilen, om mij, omdat ze mij niet kon vinden". Dankzij het Rode Kruis konden ze toch nog even met elkaar praten. Later betreurde hij het dat hij in Hengelo geen poging had gedaan om te vluchten, zoals een Amsterdammer dat deed, die gewoon met enige Rode Kruis-mannen meewandelde, in een leegstaande wagon kroop, welke zich toen onmiddellijk in beweging zette. Ook in Oldenzaal wist er nog iemand ongemerkt uit de trein te springen.

Na twee dagen, zonder eten, kwamen ze aan in het krijgsgevangenkamp Mühlberg, waar direkt plannen gemaakt werden om te vluchten. In juni lukte het hem in een buitencommando te komen en in oktober vluchtte hij met twee medegevangenen. Ze wisten Hamburg te bereiken, maar op weg naar Bremen werden ze opgepakt, een maand in de cel gestopt en toen teruggestuurd naar Mühlberg. Daar werd het in de laatste hongerwinter steeds slechter. Ondanks alle

ellende werden er echter met Kerstmis toch nog Kerstliederen gezongen en voerden de Nederlanders een kerstspel op. Ze brachten Tomasvaer en Pieternel.

Op 23 april 1945 verdwenen de laatste Duitse bewakers en werd de eerste Russische soldaat te paard gesignaleerd. Een paar uur daarna nam een Russische overste de leiding van het kamp over.

Een maand later kwamen eindelijk Amerikaanse vrachtwagens om de Franse, Belgische en Nederlandse krijgsgevangenen op te halen. Na een reis van negen dagen kwam Theo Kok in Nederland terug, in Weert, in de Horne Kazerne; er was weinig belangstelling.

Zijn dochter Jeanette vertelde dat het feit, dat hij een briefje moest schrijven met het beleefde verzoek wederom in dienst te mogen worden gesteld, hem nog het meest heeft dwarsgezet. Op de bureaus en in de groepen kwamen de ex-gevangenen terecht tussen politiemannen, die hen of hun vrouwen hadden gearresteerd en die promotie hadden gemaakt, terwijl zij in de kampen zaten of waren ondergedoken en weer van onder af aan moesten beginnen.

Op 17 juli 1945 was Kok weer terug in Denekamp en in de zomer van 1946 werd hij opnieuw aangesteld als wachtmeester bij de groep Denekamp. Meteen nam hij zijn studie weer op en schreef een verzoek aan de Koningin om te worden toegelaten tot de Rijksschool voor hogere politieambtenaren in Hilversum, waar hij werd toegelaten. In 1947 haalde Kok zijn inspecteursdiploma, maar pas in 1961 werd hij benoemd tot inspecteur van politie in het Limburgse Weert.

Op 3 november 1947 kreeg hij na een onderzoek officieel eerherstel.

Tijdens zijn verblijf in Denekamp hebben zijn toenmalige collega's en ondergeschikten hem leren kennen als een eerlijk man en een goede leider, die als het nodig was, ook streng kon optreden.

Hij organiseerde klootschiet- en voetbalwedstrijden en was altijd te vinden voor een goede grap.

Gezamenlijk bezat hij in die tijd met enkele andere politiemensen en een aantal leden van het gemeentepersoneel een auto. Om de beurt mocht ieder de auto één of meer dagen gebruiken en de gebruiker betaalde een dubbeltje per afgelegde kilometer. Dat geld ging in een pot, die werd ge-

bruikt om reparaties e.d. uit te betalen en later zelfs om er een tweede wagen bij aan te schaffen.

In Denekamp heeft het gezin Kok op drie adressen gewoond. Eerst op het adres BD 89, later aan de Ootmarsumsestraat op nummer dertien en tenslotte aan de Van der Heijdenstraat. In Denekamp werden ook de zeven kinderen van het echtpaar Kok geboren, vijf dochters en twee zonen.

Op 26 juli 1961 vertrok het gezin vanuit Denekamp naar Weert, dit in verband met de benoeming van Kok tot inspecteur van politie in deze stad, waar hij zes jaar later overleed.

Tot slot: in het boek "Om niet te vergeten" met dagboekfragmenten van meester Dingeldein, staat op bladzijde 72 dat de in Lattrop gestationeerde marechaussee Vos bevel kreeg de nog te Ootmarsum woonachtige joden weg te brengen en dat hij dat weigerde. De lezing van Dingeldein klopt, behalve de naam. Met Vos is duidelijk Kok bedoeld.

(De gegevens voor dit artikel zijn grotendeels ontleend aan een artikel in "Vrij Nederland" van 7 november 1985.)

H.Asma.

Uit: Tubantia 27 december 1886

Z. D. Hoogw. de aartsbisschop van Utrecht heeft benoemd tot kapelaan te Denekamp, den WelEerw. heer J. W. Hamers thans te Wijnbergen; tot kapelaan te Baak, den WelEerw. heer B. A. de Wit thans te Denekamp.

GESCHIEDENIS EN LEGENDE VAN HET SINT JANSKRUID

Wanneer we zo langs de wegen wandelen, die door akkers en weilanden lopen, vinden we in de wegberm tal van planten. Een van de bekendsten is wel het boerenwormkruid, met die gele trosjesbloemen.

Bijna iedereen kent deze plant, welke de naam "boerenwormkruid" kreeg omdat de landelijke bevolking haar gebruikte om maden en ingewandswormen te verdrijven.

Naast het boerenwormkruid zien we tal van hertshooisoorten, waarvan de bloemen ook helemaal geel zijn. Hoewel deze bloemen geen honing afscheiden worden ze toch door verschillende insekten bezocht om het stuifmeel.

Niet alleen de heldergele kroonbladen, maar ook de evenzo gekleurde meeldraden dragen er toe bij dat de bloemen in het oog valt. Bij de meest voorkomende soorten vertonen de bladeren bij doervallend licht, doorschijnende stippeltjes. Dit zijn olieklieren. De vluchtige olie beschermt de plant tegen vee en ander plantenetende dieren. Ook aan de kelk en kroonbladen komen olieklieren voor, soms zwart van kleur. De talrijke soorten van het geslacht hertshooi, bewonen zowel het Noordelijk als het Zuidelijk halfrond in de Oude en Nieuwe wereld. De inheemse soorten zijn kruidachtige planten; tot dit geslacht behoren echter ook enige sierheesters, zoals grootbloemig hertshooi (*Hypericum calycinum*) afkomstig uit Griekenland en het Oosten en uitgespreid hertshooi, (*Hypericum palulium*) afkomstig uit Oost Azië. Verder komt in ons land, in het wild voor: moerashertshooi, liggend hertshooi, ruig hertshooi, fraai hertshooi, gevleugeld hertshooi, kantig hertshooi en niet te vergeten het Sint Janskruid, dat eveneens tot de hertshooifamilie behoort. Het is een familie die gemakkelijk herkenbaar is door de tegenstaande bladen en door de talrijke meeldraden, die aan hun voet tot drie (zelden meer) verenigd zijn. Daartussen staat de stamper met even zoveel stijlen.

We willen het nu even over een van die hertshooifamilies hebben en wel over het Sint Janskruid, waarover ver-

schillende legenden bestaan. Zijn zondagse naam is "Hypericum perforatum". Hypericum is afgeleid van de Griekse woorden hypo (onder of tussen) en ereiko (heide om aan te geven dat vele soorten van dit geslacht op heidegronden voorkomen).

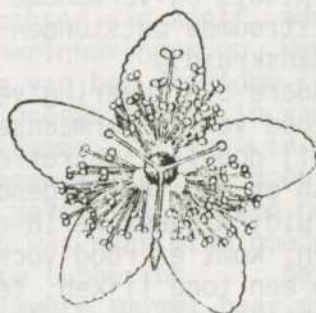
De naam "hypericum" komen we reeds bij Hippocratus en Plinius tegen. Van de in ons land voorkomende hypericum-soorten is het Sint Janskruid wel de meest algemene en de bekendste. De wetenschappelijke naam is "perforatum", dat wil zeggen doorboord. Wat is namelijk het geval? Aan de rand van het blad zitten veel doorschijnende olieklertjes en wanneer men nu het blad tegen het licht houdt, dan geeft de bladrand de indruk of ze doorboord is. Dat dit doorboord zijn reeds vroeg de aandacht getrokken heeft, bewijst het feit dat Albert Magnus eind dertiende eeuw de plant reeds betitelde met perforata. Bij Hondius (1621) treffen we de zeer toepasselijke naam aan van honderdgatig gewas. Maar de Fransen deden het nog beter en noemden het Mille pertuis, de plant met de duizend gaatjes.

De door geheel ons land voorkomende naam "Sint Janskruid" kreeg de plant omdat zij omstreeks 24 juni, het feest van Sint Jan, haar hoogste bloei bereikt. Deze naam moet gezien worden als een gekerstend gebruik. De vierentwintigste juni was voor de Germaanse volken een grote feestdag, welke dag door hen gevierd werd met de zogenaamde midzomerfeesten waarbij het midzomervuur het middel- en hoogtepunt was. Zo werd er ondermeer door jonge meisjes, getooid met een krans gemaakt van Sint Janskruid, rond het vuur gedanst. Het altaar werd eveneens met dergelijke kransen getooid. Later bij de invoering van het christendom werden veel van deze gebruiken overgenomen, zoals het versieren van het altaar.

Voor de plant bestaan verschillende volksnamen. In Zeeuws Vlaanderen noemde men de plant boksstalen, hetgeen wil zeggen harde stengels. Daarom waren ze ongeschikt als veevoeder. Ze waren alleen goed voor bokken, vandaar de naam boksstalen. Ook de naam bokkenkruid en oliebloempje komen daar nog voor. Ook de grappige naam "jaag den duivel" kreeg de plant omdat men aannam en geloofde dat de duivel het Sint Janskruid fel haatte. Want verbrandde men het ergens, dan nam de duivel en alle andere boze geesten met hem de benen.

Hertshooiblad

Hertshooibloem,
van boven gezien.

Knop van Hertshooi;
klierharen aan kelk,
bloem en kroon.

Wrijft men de jonge bloemknoppen tussen de vingers fijn dan komt bloedrood sap, een vlug verdampende olie, te voorschijn, hetgeen aanleiding tot deze benaming gaf. Deze stof werd destijds, handig, door een zekere Johan Clausen uit Duitsland tot een soort wondheelmiddel verwerkt, door het met olijfolie te vermengen. Dit middel, dat in die tijd grote aftrek heeft gehad, werd verkocht onder de naam "Johan Clausenöl". In ons land gebeurde hetzelfde. Men trok hier de bloemen op slaolie en gaf het de naam "Hypericum". Ook werd het kruid veel gebruikt tegen vallende ziekte en tegen vele andere kwaaltjes.

Over het Sint Janskruid bestaan verschillende volksverhalen en legenden. Zo verhaalt een legende dat de plant onder het kruis stond waaraan Christus genageld was. Elk bloemknopje ving een druppel bloed op en bewaarde het in haar doorboorde bladeren als merkteken van de lanssteek.

Een oude sage van de vroegere Noorse volken verhaalt dat het kruid ontstaan zou zijn uit het bloed van hun oppergod Odin. Toen deze bij het zomerzonnenevendefeest zijn reis langs de dierenriem gemaakt had, wilde hij in een hol uitrusten. Maar een wild zwijn overviel hem in zijn schuilplaats en verwondde Odin. Uit het bloed dat uit de wonde stroomde ontstonden bloemen, waaronder ook het Sint Janskruid.

Een andere overlevering verhaalt dat zij ontstaan is uit het bloed van de Germaanse God Balder dat vergoten werd toen hij dodelijk getroffen was.

Zo zijn er nog vele legenden en sagen over het Sint Janskruid. Wanneer we in een jonge knop van deze plant knijpen, komt er rood vocht uit. Als we de blaadjes, die op een tong lijken, tegen het licht houden, zien we er lichte puntjes in, alsof er met een naald ingeprikt is. Beide verschijnselen hangen met elkaar samen. Het rode vocht uit de knoppen was het onmiskenbaar teken, dat de plant ontstond uit het bloed van de onthoofde Johannes de Doper. Een plant met een zo edele afkomst is natuurlijk een zegen voor de mens. Dat verdroot de duivel en om de plant te vernietigen, doorpriemde hij al zijn bladeren.

W.A.J. Nijhuis.

EEN BRIEF VAN BENNO ELKUS

Van de heer Benno Elkus uit Australië ontvingen we enkele maanden geleden een brief, waarin een soort dorpssfeer geschetst wordt uit de jaren '20 - '30. Benno Elkus (70 jaar) behoort met zijn broer Jacob, die in Israël woont, tot de twee enige overgeblevenen van de destijdse joodse inwoners van Denekamp. De brief was gericht aan ons bestuurslid S.Wynia. Hierna volgt dan het verhaal van Benno Elkus.

" Natuurlijk weet ik nog heel goed dat jullie (fam.Wynia-red.) naast de Salomons woonden. De oude Salomon was een geregelde bezoeker bij ons thuis, waar hij zijn simpele praatjes hield met mijn vader. Hij was een mooie oud joodse patriarchale figuur. Ik heb hem eens getekend toen hij, zoals gewoonlijk, in slaap viel. Hoofdthema van het gesprek was meestal hetzelfde, namelijk dat hij een grote bruidschat garandeerde voor de toekomstige bruidegom van zijn dochter Therese (Treeske).

De naam Henny ten Brink, de dochter van Adolf, roept voor mij wel heel erg droeve herinneringen op. Het was niet zo lang voordat het einde van het Jodendom in Denekamp in zicht was, dat alle Joodse mannen in wanhoop bij ons boven op zolder samenkwamen. Ze zagen in mij nogal iemand met visie en vroegen mij wat te doen. Helaas kon ik hen weinig hoop geven. En zo kwam het ook dat, toen ik, ik geloof op weg was naar mijn goede vriend de klompenmaker Bernard Scholte Lubberink, de moeder van Henny mij in wanhoop aanklachte om met haar dochter te gaan onderduiken.

Zoals meester Dingeldein zo nauwkeurig geregistreerd heeft, precies op mijn verjaardag 26 juli, werd ik op last van de NSB-postdirekteur gearresteerd, omdat ik zogenaamd op het trottoir bij Westerhof een V in een W zou hebben veranderd. Dankzij de politiemannen, speciaal Damhuis, was ik tamelijk vrij en zo kwam het dat Gerard Knippers, die altijd heel geïnteresseerd was in mijn artistieke aanleg, mij van verf en materiaal voorzag. Damhuis was altijd vol enthousiasme voor de caféhouder

Wintels, die maar altijd het einde van de Duitsers voor-
spelde. "Of hij krijgt de bloemen of de potten," zei
Damhuis. Ik had veel sympathie van de dorpsgenoten en
van mijn chefs van de textielfabriek Menke in Enschede.
En na zes weken, gebracht op de motorfiets van Damhuis,
moest ik van de SS in de in beslag genomen woning van
mijn baas Menko verschijnen. Daar dreigde men mij met
concentratiekamp, maar na lang dreigen was het "heraus"!.
Toen ben ik op de fiets naar Noord Brabant gevlucht.
Joodse vrienden in 's Hertogenbosch hadden bekenden,
boeren aan de overkant van de Maas. Het leek dat ik daar
veilig zou zijn, maar niet ver vandaan bij een andere
boer bleek een NSB-politieman uit Oldenzaal te zijn in-
gekwartierd. Deze liet me in gedekte termen weten dat,
als ik niet gauw maakte dat ik weg kwam, hij me zou
aanbrengen.

Daarna ben ik met mijn broer Jacob in het werkkamp de
Zomp in Ruurlo geweest; dat was van de Nederlandse
Heidemaatschappij. Ik was de enige die niet behoefde te
werken; ik was zogenaamd ziekenoppasser van de echte
armoedige zwakke oude Joodse mannetjes uit Amsterdam,
die ook in het kamp waren. Bernard Scholte Lubberink
heeft ons door het prikkeldraad een paar keer van extra
eten voorzien.

De hel brak los toen de commandant terugkeerde van zijn
training in het SS-kamp bij Steenwijk. Hij nam al het
eten in beslag. De kaas werd met schil en al in de kook-
pot opgekookt en die "soep" was het enige wat we die dag
te eten kregen. Hij was aan het razen en tieren en
iedereen wist nu dat onze dagen geteld waren. "De lieve
man" heb ik na de oorlog in Dieren nog weer ontmoet.

Op de dag dat de SS het kamp omsingeld had, heel vroeg
in de morgen, zijn Jacob en ik door het prikkeldraad ge-
kropen en gevlucht. Met groot risico na een hele lange
gevaarlijke wandeling hebben we de trein naar Enschede
genomen. Met grote liefde en gastvrijheid zijn we bij de
familie Tol aan het Van Heutzplein opgenomen. De vrouw,
Toos, geboren Van de Kamp, de rijksveldwachter in Dene-
kamp, was altijd een goede vriendin van mijn zuster
Leni. Voor hen bestond er geen gevaar en dat was helaas
hun en ons ongeluk. We hadden boven een heel mooie
slaapkamer tot onze beschikking, waar ik heel wat teke-
ningen heb kunnen maken.

De meest beruchte NSB-er kreeg al gauw lucht, dat bij die familie vreemde mensen onderdak waren. We zijn nog juist op tijd gewaarschuwd, toen de NSB-detective al in huis was, zodat we beiden, nadat ik de man een stomp had gegeven, en deze bijna van de trap viel, Jacob en ik, van het plattedak konden springen en naar Glanerbrug zijn gevlucht.

Twee dagen hebben we buiten gelegen voordat we in een hooizolder bij een graanhandelaar in De Lutte aanlandden. Na enkele dagen moesten we weer vertrekken en 's avonds zijn we bij onze vriend Holskorte in Beuningen aangeland. Daar hebben we twee jaar gelegen als doden onder de grond in de gierkelder. We lagen letterlijk op het "water". Onze weldoener Gait heeft ons twee keer per dag van pap, aardappelen en melk voorzien.

Het is inderdaad geweldig hoe jullie met zulk enthousiasme het verleden en de vreselijke Nazi-jaren in Denekamp levendig houden. Ik voel het als mijn plicht, als een van de twee overlevende Joden van ons dierbare dorp, mijn waardering uit te spreken voor het feit dat men in Denekamp onze vermoorde dorpsgenoten, die ook "part and parcel" van het kleurrijke verleden waren, niet zijn vergeten.

Van juffrouw Kloezen, mijn eerste klas onderwijzeres, heb ik jaren geleden nog een brief gekregen. Hoe levendig herinner ik me die lieve kordate kleine vrouw. Ze schreef me in 1979, dat haar gedachten zo ongeveer 57 jaar terug naar Denekamp gingen. De nieuwe eerste-klas-kinderen werden door de moeders in school gebracht. Daarbij was ook Benno Elkus. Enige tijd later sprak zij mevrouw Elkus. Ze vroeg de juffrouw (mijn moeder heeft helaas nooit de Nederlandse taal kunnen beheersen doordat ze alleen maar het platte Denekamps hoorde): "Wie kommt het dat unsere Benno op dat achterste bankje zit of komt es dat hij dat enigste Judenkind ist?" Juffrouw Kloezen antwoordde: "Wel neen, als de nieuwe kinderen komen schuiven ze achter elkaar op. Maar klaagt Benno?" "O nein, er lobt die juffrouw immer sehr", zei mijn moeder.

Van Marietje IJland ontving ik nog een foto van meester Bernink, de hartstochtelijke natuurliefhebber. Hij zou zich zeker in zijn graf omdraaien als hij de tegenwoordige destructie van de flora en fauna in de wereld zou

familie Elkus voor de slagerij
aan de Vledderstraat te Denekamp.

aanschouwen. Het was, geloof ik, in mijn derde klas dat hij eens de jongen van Kolbrink van tegenover ons in de steeg, op de bank uitstreckte, zijn broek strakhielde en hem met zijn stok afranselde, omdat hij een vogelnestje had uitgehaald.

Nadat de katholieke en protestantse scholen gescheiden werden, bleven er nog maar, geloof ik, zo ongeveer dertig leerlingen over voor de openbare school waar, zoals menigeen nog weet, meester Dingeldein (we noemden hem de tippenloper) hoofdmeester was en onderwijzer van zo ongeveer vier klassen in een lokaal. Een groep had lezen, de ander tekenen, de derde rekenen enz. Het was een hele prestatie dat we nog wat leerden.

Wij hadden altijd een schepershond van onze knecht Jens Haafkes, de herder. Veel schooljongens op weg naar de openbare school kwamen altijd over het weggetje dat liep over de Werft achter ons huis.

Zoals ondeugende jongens zijn, maakten zij ook misbruik van onze vriendelijke hond Molly en hebben ze hem eens een conservenblikje aan zijn staart gebonden. Arme Molly werd wild en heeft de misdaad van folter nooit vergeten. Sinds die dag wilde hij de jongens bijten en wij moesten hem met groot geweld vasthouden. Ten einde raad heeft mijn vader Molly aan een boer, ik geloof in Breklenkamp, gegeven. Maar de trouwe Molly kon zijn familie nooit vergeten. Herhaalde malen kwam hij terug. Eens kwam zijn nieuwe meester weer eens om hem op te halen, maar hij was nergens te vinden. Hij had zich in de donkere kast onder de trap verborgen. Nadien gaf hij het op, maar telkens als mijn vader hem bezocht sprong hij tegen hem op en likte zijn gezicht.

Zoals in die tijd, had mijn moeder ook geregeld een buurpraatje, vaak met vrouw Eertman. En het gebeurde nog al eens, als ze in de keuken terug kwam, dat de melk gezellig aan het overkoken was. Zo was ze ook weer eens aan de praat toen mijn vader uit het huis schreeuwde: "Hermine, (zo heette mijn moeder) de melk kookt over". Moeder antwoordde: "Ach ich hab doch gar keine melk aufs vuur!" Moeder Eertman heeft dit verhaaltje vele malen verteld.

Onze buurman schuin tegenover, Hendrik Kolbrink, werkte in Nordhorn. Zaterdagsmiddags, nadat hij van de Hofman's

druppels (dat was het café over de grens) had genoten, kwam hij in een nogal lollige bui thuis. Onze buurman Eertman vertelde, dat hij soms thuis zat met de paraplu op en de "bui" afwachtte, als zijn vrouw Regina zou binnenkomen.

In militaire dienst ben ik bij de compagnie wielrijders in 's Hertogenbosch geweest in de kazerne Vught en in de mobilisatie in Amersfoort bij de verbinding. Mijn kapitein Baarsjes bleek een vriend te zijn van één van de Duitse commandanten.

Ook de toenmalige burgemeester Van der Heijden was nu eenmaal niet het meest sympathieke hoofd in Denekamp. Hij dreigde mij na de oorlog namelijk met verbanning uit het dorp."

B. Elkus.

Wanneer de mensen over hun gelukkige ogenblikken spreken, halen zij altijd herinneringen op. De oorzaak hiervan is deze, dat het geluk de eigenschap heeft slechts zichtbaar te worden, als het voorbij is.

Godfried Bomans. (Buitelingen, 1963).

NEDERLANDSE DIENSTPLICHTIGEN NAAR INDIE

Op 17 augustus 1945 proclameerden Soekarno en Hatta de Republiek Indonesië. De eerste Britse troepen en direct er na de Nederlanders, kwamen pas in oktober. In de meeste Buitengewesten werd het Nederlandse gezag snel hersteld. Op Java begonnen de Indonesiërs een guerilla. In november 1946 werd er een akkoord gesloten, het z.g. akkoord van Linggadjati. Maar beide partijen hielden zich niet aan deze overeenkomst. Nu al weer veertig jaar geleden.

Op 21 juli 1947 begonnen de Nederlanders een z.g. politionele aktie en in december 1948 volgde de tweede politionele aktie. Op 27 december 1949 droeg Nederland de soevereiniteit over aan Soekarno en zijn regering (met uitzondering van Nederlands Nieuw-Guinea).

De eerste akties van Nederlandse kant werden "opgeknapt" door vrijwilligers, die al direkt na de bevrijding werden aangeworven en opgeleid. In 1946 werden de eerste dienstplichtigen naar Nederlands-Indië gezonden. Onder die dienstplichtigen zaten uiteraard ook vele Denekampers. Hun aantal weten we niet precies, maar het zullen er rond de honderd geweest zijn in die ruim drie jaar.

Begin 1948 zaten er in Indië zeventig Denekampse dienstplichtige militairen, waaronder zes oud-leerlingen van het Internaat van het klooster Noord Deurningen en in maart 1949, toen de repatriëring in volle gang was, waren er nog 35 Denekampse soldaten. Iedereen zat er ook niet even lang, sommigen konden al na anderhalf jaar naar huis, anderen zagen hun dorp pas na drie jaar terug.

Met wat aangepaste en tot troepentransport geschikt gemaakte schepen werden de jongens naar Indië overgebracht. Bekende schepen uit die tijd waren o.a. de Johan van Olde Barneveld, de Sibajak, de Volendam, de Tegelsberg, de Boissevain, de Johan de Wit en de Bloemfontein.

Denekamp had in die tijd een afdeling van Katholiek Thuisfront. In oktober 1947 begon deze plaatselijke af-

1e Jaargang.

Aflevering FEBRUARI

No. 5

Redactie- en Administratie-adres: P. VAN DER MAAS, Denekamp.
PAROCHIE-CONTACT is het orgaan van de plaatselijke Afd. van Katholiek Thuis-
front van de Parochies Denekamp, Lattrop en Tilligte. Verschijnt maandelijks.
Correspondentie-adres: Grotestraat 2, Denekamp.

Parochiecontact

deling een blaadje uit te geven dat eenmaal per maand verscheen. "Parochiecontact", zo heette het, werd gratis aan alle in Indië verblijvende katholieke militairen gestuurd, die afkomstig waren uit de parochies Denekamp, Lattrop, Tilligte en Beuningen. Als redactie- en administratie-adres werd vermeld P.v.d.Maas, het hoofd van de Denekampse R.K.Jongensschool in die tijd.

Het comité Katholiek Thuisfront had als aalmoezenier kapelaan Adema. Verder zaten er in het comité vertegenwoordigers van de standsorganisaties als K.A.B., de A.B.T.B. en de middenstandsvereniging; de vrouwengemeenschap en de jeugdorganisaties.

't Parochiecontact bestond telkens uit twaalf pagina's tekst. Het bevatte een godsdienstig praatje van de aalmoezenier, dorpsnieuwtjes uit Denekamp, Noord Deurningen, Beuningen, Tilligte, Lattrop en Breklenkamp. Er werden brieven in behandeld en beantwoord van in Indië verblijvende militairen, welke verder op de hoogte werden gehouden van de verrichtingen van de voetbalclub DOS'19 en van wat de kajotters, de jonge boeren en de jonge middenstanders zoal aan activiteiten ontwikkelden.

Ook een vervolgverhaal ontbrak niet in het blaadje. Het eerste verhaal in het Nederlands, doorspekt met Twentse woorden, gezegden en zelfs hele zinnen in het dialect. Het tweede vervolgverhaal "Van de Noord Deurninger loaksteen" is zelfs helemaal in het Twents geschreven. Beweerd wordt dat de toenmalige kapelaan Harmelink deze verhalen geschreven zou hebben.

Door het Katholiek Thuisfront werden geregeld pakjes met sigaretten, pepermunt en andere zaken naar de jongens in Indië gestuurd; soms deed men dit samen met het Protestantse Thuisfront.

Op bruiloften, toneelavonden en op diverse jaar- of feestvergaderingen werd er gecollecteerd voor het katholiek Thuisfront. De gezamenlijke kegelclubs stuurden aan alle plaatsgenoten een vulpen en de kajotters zonden hun leden een ring, terwijl ook boeken, kranten en tijdschriften aan de militairen werden toegezonden. Maar omgekeerd werden er eveneens pakjes verstuurd; dus van Indië naar Nederland. Hierin zaten artikelen, die in die tijd hier schaars waren, zoals suiker, koffie, thee, rijst, specerijen, vanillestokjes en kledingstoffen.

Over heel het toenmalige Nederlands Indië zaten onze

Denekampse dienstplichtigen verspreid. Van de dienstplichtigen is alleen Bennie Ruël uit Lattrop niet teruggekeerd. Enkele dagen na zijn aankomst in Indië is hij gesneuveld. Van de vrijwilligers uit de gemeente Denekamp zijn er ook enigen in Indië omgekomen.

Eind 1949 droeg Nederland de soevereiniteit over en moesten de Nederlandse militairen zo snel mogelijk terug naar hun eigen land. Hierbij werden ook buitenlandse schepen ingeschakeld, maar desondanks gingen er wel enkele maanden overheen voor iedereen weer thuis was.

De terugkomst van zo'n militair was meestal een feestelijke aangelegenheid. Per speciale bus werden ze naar hun woonplaatsen gebracht. Zo ook naar Denekamp en omgeving. Veelal stond de buurt klaar voor een hartelijk ontvangst bij een van binnen en buiten versierde woning. Gewoonlijk werd dan door een van de naobers een toespraak gehouden en een geschenk aangeboden; vaak was dat een fiets, een welkom cadeau toen alles nog zo schaars was en er veel minder geld te besteden was dan nu het geval is.

Waren de eerste, feestelijke dagen voorbij, dan was het weer aanpassen aan het leven hier, en voor velen het zoeken van werk.

De meesten van degenen, die daarginds enkele van hun jonge jaren hebben doorgebracht, bleven zitten met een groot heimwee naar het mooie land Indonesië.

H. Asma.

"De meeste mensen worden alleen dan door hun eigen gebreken gehinderd, wanneer ze die bij anderen aantreffen".

C. Buddingh.

REIS NAAR LONDEN IN 1851

Dinsdag 22 July 1851.

Des ochtends om negen uur van het Veer met de Kamperboot vertrekkende ontmoette ik al dadelijk op de boot een mijner reismakkers namelijk dominé Dibbetz uit Vollenhove een zeer aangenaam mensch.

Wij hadden tot Amsterdam een allerplezierigste reis, te Amsterdam aangekomen ontmoeten wij aan de Nieuwe Stadt Herberg onze overige reisgenooten die per spoor waren gearriveerd, na aldaar een glas wijn gedronken te hebben begaven wij ons om tien uur aan boord van de Magnet, een stoomboot meer voor transport van beesten dan van menschen ingerigt. Wij schrikten dan ook niet weinig toen wij aan boord gekomen het geheele dek door over de 800 schapen een vijftig koeyen dertig kalveren om de veertig varkens en een tiental paarden zagen ingenomen welke diersoorten in het midden van het schip tot vier etages boven elkander innamen.

Om twaalf uur ligte de boot het anker en wij kwamen bij geluk zonder oponthoud Pampus over zoodat wij den volgende dag (woensdag 23 July) tegen twaalf uren het nieuwe Diep bereikten. Aldaar begaven wij ons wal en wandelden het nieuwe Diep en de Helder langs, waar het bijzonder lief is, het is een zeer zindelijke plaats met enorme gebouwen voor de marine, magazijnen enz. de huizen zijn in een lange rij langs de dijken gebouwd, het is er doodsch men ziet weinig drukte. De haven is mooi en bijzonder groot. Ik kocht er een paar pantoffels die ik verzuimd had mede te nemen en welke men op reis niet kan ontberen. Op het voornaamste logement (Veburg) waar tevens koffyhuys was aangekomen ontmoette ik aldaar zeer toevallig de luitenant H. Westenberg die op het fort aan de Helder in garnizoen was maar het een allervervelenste plaats noemde om er lang te sejourneren hetgeen ik dan ook gaarne geloofde; wij begaven ons om twee uur weder aan boord en gingen dadelijk aan tafel teneinde nog te dineren voor wij in de Noordzee kwamen, ons diner gebruikt hebbende stapten wij op het dek en dronken daar een glas wijn tot wij de kust (Woensdag-Donderdag 24

July) uit het oog verloren als wanneer eenige der heren ene minder plezierige stemming begonnen te krijgen en zelfs sommigen ziek werden. Wij hadden de voorzorg genomen van op het nieuwe Diep kaarten te koopen zoodat Dom. Dibbetz, Palthe en ik de drie eenigsten die geheel gezond waren den tijd doorbragten met een partijtje te maken. Den volgenden dag begonnen wij langzamerhand minder beweging te voelen in het schip en bevonden wij ons in de monden van de Theems welke eerst zoo breed was dat wij de oevers nauwelijks zien konden langzamerhand echter werd de rivier smaller en een verrukkelijk gezigt vertoonde zich aan weerskanten der oevers de grond was heuvelachtig hier en daar zagen wij rotsen, overal waren huizen en korenvelden aan de kanten der rivier, aan de linkeroever ligt een zeer lief buiten hetwelk aan een gewezen Lord Mayor toebehoorde en door dezelfs schilderachtige ligging de aandacht bijzonder trok.

Ook wordt men bij het opvaren van de Theems bijzonder getroffen door de groote (Donderdag 24 July) menigte groote en kleine schepen, stoomboten en allerhande vaartuigen welke onophoudelijk de rivier op en afvaren en waarvan het aantal hoe langer hoe grooter wordt naar mate men meer Londen nadert. Een der eerste eenigszins belangrijke plaats is Winchester eene stad die niet onaanzienlijk is en zeer lief gelegen is, aldaar kwamen bij ons aan boord de custom officers, zijnde commiesen die aan boord bleven teneinde te zorgen dat geen goed daarafging zonder gevisiteerd te worden hetgeen te Londen geschiedde.

Winchester voorbijgevaren kwamen wij aan te Woolwich een kleinere plaats maar van daar af begint men langzamerhand een denkbeeld te krijgen van de drukte die te Londen moet heerschen; want niet alleen dat men een groot aantal rivierbooten stampendevol van menschen heen en weder ziet varen maar ook ziet men in alle rigtingen spoortreinen gaan welke daar even talrijk zijn als in Holland de straatwegen bij een groote stad (Donderdag 24-7).

Woolwich zelf ligt ook overheerlijk en komt bijzonder uit door de groote gebouwen der Engelsche artillerie-magazijnen welke zich daar bevinden en welke aan de Theems gelegen zijn, van Woolwich komende heeft men aan de linkerhand Blakewall waar men met de spoortrein tot in het midden van Londen kan komen, gaande deze spoorweg over de huizen heen evenals die van Greenwich en de mees-

te alle spoorwegen die op Londen gaan. Vervolgens heeft men aan de regterhand Greenwich waarbij een schip ligt dat tot hospitaal dient voor zeelieden van alle natien en zeer groot is; behalve dit schip ligt op de Theems een ander van gelijke groote dat tot gevangenis dient. Hoe meer wij Londen naderden hoe meer wij verbaasd waren van de drukte die er op de Theems heerschte alhoewel het reeds avond was.

Een groot aantal stoombootjes voeren in alle rigtingen met roode en blaauwe lichtjes aan de punt. Wij legden eindelijk niet ver van Londen bridge aan. De schapen en andere dieren werden het eerst ontscheept (Donderdag 24 July). Wij wachtten nog eenige tijd op de customofficer die onze goederen visiteren moest maar daar deze te lang uitbleef besloten wij onze goederen aan boord te laten en stapten aan wal waarbij Palthe en ik het groote genoeg hadden van te glijden en midden in de schapendrek te vallen, hetgeen vooral mij die een ligte broek aan had hoogst onaangenaam was. Wij begaven ons naar een in de buurt van St. Pauls gelegen boardinghouse waar wij thee gebruikten zijnde de thee in Engeland een soort souper, wanneer men thee vraagt krijgt men behalve thee ook brood, vlees eyeren enz. hetgeen somtijds wel plezierig is maar daar men geen enkele thee kan krijgen toch zeer lastig over het algemeen. Daar wij echter in genoemd boardinghouse geen logies meer konden krijgen waren wij genoodzaakt een andere plaats te zoeken hetgeen ons dadelijk gelukte. Wij namen nog dienzelfden avond onze intrek bij Mr. Thorbarn in de Belle Sauvage hotel gelegen in Ludgate Hill waar wij spoedig ons naar bed begaven daar wij moede waren. Des anderen daags (Vrijdag 25 July) zijn wij reeds om zes uur opgestaan teneinde Smithfield Market te zien, de grootste beestenmarkt van Londen, waar des maandags altijd tusschen de vier of vijfduizend beesten meest ossen daar men in Engeland weinig koeyen slagt en een onnoemelijk getal schapen aan de markt gebragt worden; deze dag echter zijnde een vrijdag waren er niet meer dan een groote achthonderd ossen. Wij hoorden zeer verwonderd op van midden tusschen de ossen heen iemand te hooren die ons riep; het was een beestenkooper die met ons de reis naar Londen maakt had en die daar zijne beesten verkocht. De Hollandsche beesten daar werden echter door geen eenigszins groote slagter gekocht daar de fatsoenlijke menschen geen Hollandschvleesch zouden willen eten maar dit alleen voor

handwerkslieden en mindere menschen is. Er waren daar ossen die zoo hoog waren als ik en zeer breed, waarlijk beesten om er bang voor te worden, er waren zeer mooie varkens en schapen, ook waren er eenige zeer kleine beesten (altijd in evenredigheid van de andere Engelsche) meeste zwarte met een witte kol, dit waren Schotsche koeien die zeer gewild zijn in Engeland.

Van de markt komende zijn wij gewandeld naar de Post-office (het postkantoor) dit is niet ver van St. Pauls gelegen, het is een enorm groot gebouw, het heeft van binnen eene groote overdekte zaal ondersteund door acht pilaren, hier zijn de brievenbussen aan alle kanten, men moet zeer voorzichtig zijn van zijn brief niet in de verkeerde bus te steken daar hij dan misschien niet teregt zoude komen. De liverei der brievenpostillons is rood evenals haast alle publieke liverijen rood zijn. Volgens zijn wij langs de beurs en het paleis van den Lord Mayor dat zeer groot is ofschoon het van buiten niet bijzonder prachtig gebouwd is en langs de bank weer naar huis gewandeld en hebben daar ons dejeuner gebruikt bestaande uit thee, Koffy, brood, rundvleesch, kaas, eieren enz. hetgeen ons na onze ochtendwandeling die bijkans drie ure geduurd had overheerlijk smaakte. Na het ontbijt zijn wij gewandeld naar Exeter Hall zijnde een groot gebouw met een zaal waar de groote meetings (vergaderingen) gehouden worden en onder anderen ook het vredescongres vergaderd is geweest, er is niets bijzonders te zien daar vroegen wij naar het vredescongres en vernamen er geen groote vergadering meer was. Van Exeter Hall begaven wij ons naar de tentoonstelling op de outside van een omnibus. Wij waren niet alleen verwonderd maar letterlijk overbluft door de groote drukte die er te Londen heerschte en waarvan wij nu eerst een denkbeeld begonnen te krijgen alhoewel wij lang niet op het drukste uur van den dag waren.

De ontelbare menigte omnibussen, cabs en handsome cabs en particuliere rijtuigen wemelden door elkaar dat men er bang van werd, de handsome cabs zijn een soort van tilburys met een kap waar achter aan een bok is vanwaar de koetsier rijdt zodat men vooruit kan zien, dezelfde voor naamste deugd is dat zij niet omvallen kunnen hangende dezelve zoo laag beneden de assen dat zij opzij niet kunnen omslaan terwijl van achter ijzers zijn dat zij

bij de minste achteroverkanteling dadelijk op de grond staan, boven in de kap is een klep welke men open kan doen teneinde met de koetsier te spreken. Men moet met de cabman zeer voorzichtig zijn daar zij altijd veel overvragen men moet zooveel afdingen als men kan want meestal rijdt men voor de helft van hetgeen zij eerst vragen. Wij kwamen voorbij het gedenkteken van Nelson dat zeer mooi is, hetzelfde staat.....

Voor de tentoonstelling gekomen verlieten wij de omnibus en betaalden sixpence (zes stuivers) wij hadden een afstand van ruim twee uur afgelegd; men kan dus voor weinig geld van de eene plaats naar de andere komen de prijs voor de kleinste afstand twopence (een dubbeltje) en voor grootere sixpence maar nooit daarboven.

Op sommige omnibussen betaalt men een penny minder wanneer men outside gaat zitten. De meeste omnibussen hebben twaalf plaatsen inside en negen outside er zijn er echter welke vijftien outside en tien inside hebben. Ik konde niet altijd outside zitten daar wanneer er geen goede leuning aan de bank was ik duizelig werd.

Voor de tentoonstelling werd ik getroffen door de groote van het gebouw hetwelk eene onafzienbare rij van vlaggen vertoont, dezen staan boven op het dak, ik geloof echter dat men die van Holland er te vergeefs onder zal zoeken.

Binnen in het gebouw gekomen stond ik een oogenblik verblind van de menigte en prachtige voorwerpen die zich daar vertoonen. Wanneer men bedenkt dat men een weg af te leggen heeft om er door te wandelen in alle gangen van in de twintig mijlen en drie mijlen is een uur zoodat men om in alle rigtingen door te wandelen een afstand van zeven uur gaans heeft zoodat men het ter naauwernood in een dag kan doorwandelen zonder stil te staan. Men vindt in hetzelfde allerhande gemakken en vele refreshmentrooms (kamers voor ververschingen) men kan er echter geen sterke drank krijgen, maar koffy, chocolade, limonade, ijs, gingerbeer enz. en brood,, vleesch en gebakken, zijnde de Engelschen allen zeer gesteld op gebak. Dezen geheelen dag van af 's ochtends elf uur zijnde het uur der opening hebben wij gebezigd om het gebouw door te wandelen en op te merken. De plaatsen waar wij belang in stelden ten einde die later meer speciaal te gaan zien, des avonds om zes uur hadden wij ons rendez vous aan de deur gegeven, wij gingen weder op de outside van een omnibus

naar ons logement terug. De entree der tentoonstelling was op vrijdag 3 shilligs (36 stuivers) zijnde het dan ook niet zoo druk als in de week wanneer het 1 shilling is, dan is het zoo druk dat men alles niet goed kan zien.

In ons logement terug gekomen vonden wij kaartjes voor een soiree van de heeren van het peacecongres (vredescongres) welke soiree dien avond plaats had in de Willis rooms zijnde een huis met zalen voor het houden van soirees bestemd. Na ons gekleed en een weinig gegeten te hebben begaven wij ons op weg. Ik had echter het ongeluk onder weg van mijn gezelschap af te raken in de onbegrijpelijke drukte die er 's avonds in Londen heerschte vooral in Cheapside zijnde de drukste straat van Londen, ik wist eerst niet hoe te maken ik vroeg een police man die mij een omnibus wees waarmede ik tot York street kon gaan, ik ging er in zitten en te York street gekomen vroeg ik aan een voorbijganger de weg naar King street St. James waar de Willis rooms zich bevinden deze man liep een eind met mij mede en wees mij verder de weg zodat ik er goed kwam en nog voor de anderen. Eekhout was echter weer teruggegaan om mij te zoeken hetgeen mij zeer speet ofschoon ik van een andere kant zeer blijde was dat ik er gekomen was. Deze soiree werd geopend met muzyk waarna van een balcon waar de directie en de sprekers zich bevonden Mr. Colden, lid van het parlement een aanspraak hield welke evenals al hetgeen verder gesproken werd door een zoon van M. Cagriereluit (Parijs) vertaald werd in het Fransch, dien avond spraken ook Mr. Boleigh en anderen men zeide dat de Hr. Etiers er ook was hetgeen ik evenwel niet kan affirmeren daar anderen mij zeiden van neen. Vooral waren zeer enthousiast de dames die er bijkans in nog grooter getal waren dan de Heeren, men kon er allerhande ververschingen krijgen. Bij het uitgaan had ik echter zeer veel moeite van mijn hoed te krijgen daar er haast geen middel was om bij de plaats te komen voor de hoeden en jassen enz. bewaard wierden. Deze soiree was zeer aardig omdat beroemde menschen spraken anders was het verveelend. Wij waren dan ook blijde dat wij in ons logement terug gekomen eens op ons gemak in de smoking room een cigaar konden rooken met een glas ale waarna wij zeer vermoeid naar bed gingen.

De Mandemaaker.
't Ondichte Vat, En houd geen nat.

Die waatter schepte met een Mand,
Die scheen niet wel by Zyn Verstand:
Veel Handen soecken Heil te grypen,
m't gaatich Vat van deesen tyd,
Maar 't sal haar altemaal ontsypen,
Schep Heil in 't Vat der Eeuwigheid.

BIJ DE HAND

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

De Stichting heeft huisvesting in 't Heemhoes, Kerkplein 4 te Denekamp. Naast bibliotheek/archiefruimte zijn hier ook werk- en vergaderruimten.

't Heemhoes: is geopend ma/vrij 8.30 - 12.30 uur en van 13.30-17.00 uur; tel. (05413)4656; beheerder: J.A.den Ouden, tel. privé (05413)2800; bibliotheek: geopend woensdag 18.30 - 21.30 uur; bibliothecaresse: mevr.Th.Asmaten Broeke; tel. (05413)2434.

BESTUUR

J.H.Borgman, voorzitter; H. Boink, secretaris; W.A.J.Nijhuis, penningmeester; H.J. Asma; C.C.M.Hamers; S.M. Heerink-Reerink; J.A.den Ouden; G.J.Tijscholte en S.Wynia.

DONATEURS

Aanmelden bij 't Heemhoes of secretariaat. De kosten zijn per jaar minimaal f.15,-. Hogere bijdragen zijn van harte welkom.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; Tel. (05413)2261.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer: 59.57.16.547; Postgironummer: 5565614.

wergroepen

Wergroep Geschiedenis

H.J.Aasma, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413)2434.

Wergroep Beheer

J.A.den Ouden, Clematisstr. 26, 7591 XH Denekamp; tel. (05413) 2800.

Wergroep Bibliotheek

mevr.Th.Aasma-ten Broeke, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413)2434.

Wergroep Genealogie

G.J.Tijscholte, Damweg 16, Tilligte; tel. (05412)1447.

Wergroep uitgifte Manuscripten:

S.Wynia, Oranjestraat 20, Denekamp; tel. (05413)1986.

Wergroep Flora en Fauna

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, Denekamp, tel. (05413)1453.

Wergroep Exposities

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp, tel. (05413) 2261.

Wergroep Dialect en Folklore

J.A.den Ouden, Clematisstr. 26, 7591 XH Denekamp; tel. (05413)2800.

Stichting Heemkunde Denekamp

Op 20 juni 1975 werd in Denekamp door een aantal geïnteresseerden in de plaatselijke geschiedenis en de natuur een werkgroep heemkunde opgericht. In een aantal jaren groeide de werkgroep uit tot de in juli 1982 opgerichte Stichting Heemkunde Denekamp, welke tot haar werkterrein rekent het gehele gebied van de gemeente Denekamp.

De Stichting stelt zich als doel het bestuderen van de geschiedenis en de natuur van de dorpen en de buurtschappen en zorg voor het behoud van monumenten en de natuur, een en ander voor zover betrekking hebbend op het grondgebied der gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen, de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Dit in de ruimste zin van het woord. Voorts kennis van de zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land.

Door studie en onderzoek wordt getracht het verleden te analyseren en daarover zonodig te publiceren. Waarmee beoogd wordt waardering te wekken voor wat hier door de natuur en vroegere cultuur tot stand is gekomen. Tevens komt hiermee een stuk verleden tot leven, waarmee het heden mede gestalte kan worden gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

Ter ondersteuning van dit streven is de medewerking van velen nodig. Daarom ook heeft de Stichting een aantal werkgroepen, welke zich op verschillende terreinen bezighouden. Voorts is er het driemaandelijks contactorgaan 't Onderschoer, dat gratis wordt toegezonden aan de donateurs.

Daarnaast worden twee keer per jaar bijeenkomsten gehouden voor de donateurs. U hebt dan ook de gelegenheid mee te denken en mee te praten over belangrijke zaken die de Stichting aangaan. Er worden ook excursies georganiseerd. Tenslotte beschikt de Stichting over een fijne huisvesting, waarin de bibliotheek is ondergebracht en waarin ook de bijeenkomsten en vergaderingen plaatsvinden. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend. Een catalogus is beschikbaar en kan worden toegezonden.

Ook bestaat de mogelijkheid tot actieve deelname aan de werkgroepen. De adressen staan hiernaast. Op verzoek wordt graag nadere informatie verstrekt.

